

SIEĆ NA RZECZ
INNOWACJI W ROLNICTWIE
I NA OBSZARACH WIEJSKICH

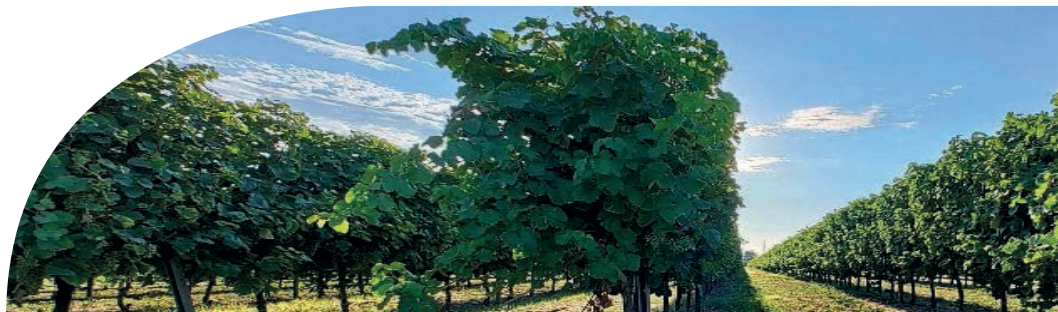
Krajowa Sieć
Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2014-2020

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.

dr inż. Marta Czekaj prof. URK

Dochodowość gospodarstw rolnych - nowe kierunki produkcji

Operacja opracowana przez Opolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej
„Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

dr inż. Marta Czekaj prof. URK

**Dochodowość gospodarstw rolnych
– nowe kierunki produkcji**

Spis treści

Wstęp	3
Uwagi metodyczne	13
Sytuacja dochodowa gospodarstw rolnych w Polsce w świetle wyników Polskiego FADN	21
Nowe kierunki produkcji w polskim rolnictwie	30
Dochodowość uprawy winorośli i produkcji winogron	41
Dochodowość produkcji mleka typu A2	63
Podsumowanie	76
Źródła	78

Wstęp

Każdy rodzaj aktywności podejmowany przez człowieka cechuje się dążeniem do maksymalizacji korzyści, które osiąga. Cele jakie stawiają sobie osoby podejmujące wszelakiego typu działalności mogą być określane w różnych kategoriach np. ekonomicznych (zysk, dochód, odsetki), czy społecznych (bezpieczeństwo, rozwój, współpraca).

W przypadku podmiotów działających w różnych formach organizacyjno-prawnych, kategorią efektu są najczęściej zyski. W przypadku gospodarstw rolnych są to dochody z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Celem, a następnie efektem w kategorii społecznej (także w przypadku gospodarstwa rolnego) może być np. chęć zachowania ojcowizny, podtrzymania tradycji produkcji w określonym kierunku.

Dochód wypracowany w gospodarstwie rolnym to podstawowy miernik, który pozwala ocenić efektywność prowadzonych przez rolnika działań. Miernik ten jest z powodzeniem wykorzystywany w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Specyfika prowadzenia działalności przez producenta rolnego powoduje, że w przypadku gospodarstw rolnych brak jest kategorii „wynagrodzenia” dla rolnika i domowników, którzy wspierają go w prowadzeniu działalności – rolnik sam sobie, ani domownikom nie wypłaca

wynagrodzenia¹. Wobec tego całość zarobionych przez rolnika (i jego domowników – współpracujących z nim osób) środków finansowych stanowi opłatę za zaangażowanie czynników produkcji w gospodarstwie rolnym, przy czym znaczna część z tych środków powinna być przeznaczona na finansowanie działalności gospodarstwa rolnego w przyszłości (czyli na inwestycje).

Zgodnie z definicją podawaną przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), całość dochodu wytworzonego w ramach gospodarstwa rolnego przeznaczona jest na „wynagrodzenie nieopłaconej pracy rolników i ich rodzin, kapitału własnego oraz na inwestycje”². Kalkulując dochód wypracowany w gospodarstwie rolnym należy wziąć pod uwagę także wpływy uzyskane przez rolnika z tytułu tzw. wsparcia bezpośredniego, które obejmuje dotacje do produktów, subsydia do produkcji, ale także do gruntów (do powierzchni użytków rolnych), oraz inne rodzaje pomocy uzyskane ze źródeł krajowych i unijnych.

Obliczanie kategorii dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego jest zagadnieniem trudnym, co wynika z kilku przyczyn³:

---

¹ W ramach kosztów ponoszonych przez gospodarstwo rolne wyróżnić można kategorię „opłata na najemną pracę”, a dotyczy ona sytuacji, gdy rolnik korzysta z siły roboczej, której wypłaca wynagrodzenie.

² <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4476,pojecie.html>

³ <https://edufin.pl/jak-obliczyc-dochod-rodzinnego-gospodarstwa-rolnego/>

- 1) podstawowym problemem jest zwykle brak dokładnych danych finansowych, bowiem producent rolny w Polsce nie ma obowiązku prowadzenia szczegółowej ewidencji ponoszonych kosztów oraz osiąganych przychodów⁴;
- 2) w gospodarstwach rodzinnych (a takie dominują obecnie w Polsce) występują silne powiązania pomiędzy gospodarstwem rolnym, a gospodarstwem domowym. Praktycznie trudne jest wobec tego bezdyskusyjne wyodrębnienie kosztów funkcjonowania gospodarstwa domowego, od kosztów ponoszonych w związku z działalnością rolniczą. Część dochodów występuje w naturalnej postaci, część produktów potencjalnie towarowych zużywanych jest na potrzeby rolnika i jego rodziny, co powoduje, że trudne jest oszacowanie ich wartości. Analogicznie utrudnione jest także często rozdzielenie źródeł przychodów uzyskiwanych w gospodarstwie domowym rolnika od przychodów uzyskiwanych w ramach gospodarstwa rolnego;
- 3) w wielu gospodarstwach nadal korzysta się z tzw. pomocy sąsiedzkiej (często na zasadzie wzajemności). Prawidłowo prowadzony rachunek dochodu z rodzinnego

---

⁴ Część rolników prowadzi zapisy księgowe jeżeli np. rozliczają się z tytułu podatku VAT.

gospodarstwa rolnego powinien taką pomoc uwzględniać, szczególnie w sytuacji braku równoważenia pomocy sąsiedzkiej, czyli gdy wsparcie świadczone na rzecz drugiego rolnika jest wartościowo różne od wsparcia, które dane gospodarstwo otrzymuje. Podejściem właściwym powinno być dokonanie ewidencji oraz wyceny otrzymanych i świadczonych dóbr lub usług. W praktyce takiego podejścia się nie stosuje, stąd występować mogą kolejne zróżnicowania oraz niedokładności w zakresie obliczania wielkości dochodów z rodzinnego gospodarstwa rolnego;

- 4) kolejnym utrudnieniem w szacowaniu dochodów z rodzinnego gospodarstwa rolnego jest konieczność uwzględnienia kosztu amortyzacji majątku trwałego gospodarstwa. Właściwe określenie wysokości tego kosztu wymaga szacowania bieżącej wartości poszczególnych składników majątku trwałego (np. budynków inwentarskich, magazynów, środków transportu, itd.), określenia stopnia ich zużycia i przewidywanej dalszej liczby lat użytkowania. Wdrożenie takiego podejścia powoduje, że wszystkie wydatki na zakupu składników majątku trwałego, ich remont i naprawę stanowią wydatki inwestycyjne,

wobec tego nie one będą stanowiły koszt, ale dopiero wartość ich (środków trwałych) amortyzacji. W praktyce w przypadku małych obszarowo gospodarstw stosuje się także podejście zgodnie z którym, koszt amortyzacji jest pomijany, a wszystkie wydatki inwestycyjne są w takiej sytuacji wliczane w pozycje kosztów bieżących⁵;

- 5) w sytuacji braku środków finansowych niezbędnych do prowadzenia gospodarstwa, a pochodzących z osiągniętego w poprzednich okresach dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, dość częsta (szczególnie w przypadku małych gospodarstw) jest sytuacja zasilania budżetu środkami wypracowanymi poza nim, np. z pracy zarobkowej podejmowanej przez rolnika, bądź członków jego rodziny.

To, czy dochód został wygenerowany, oraz w jakiej wysokości go wygenerowano świadczy o tym, jak racjonalne są decyzje podejmowane przez rolnika, czyli jakim jest on zarządzającym. Ale na wysokość dochodów z rodzinnego gospodarstwa rolnego (a raczej ich zmienność) wpływ ma wiele różnorodnych czynników, z których część znajduje się poza

---

⁵ Przywołane rozwiązanie jest limitowane stanem sprzętu (nowy, czy używany), bądź wartością składników majątkowych.

obszarem możliwości oddziaływań rolnika. Wśród najważniejszych z nich można wymienić:

- 1) zależność wyników produkcji rolniczej od warunków klimatyczno-przyrodniczych (np. wystąpienie klęski suszy, powodzi, klęski nieurodzaju będzie silnie kształtować wyniki produkcyjne oraz ekonomiczne prowadzonych przez rolnika aktywności);
- 2) zależność wyników produkcji rolniczej od uwarunkowań makroekonomicznych i rynkowych, w szczególności od wysokości cen – zarówno uzyskiwanych ze sprzedaży płodów rolnych, jak i cen płaconych za środki produkcji wykorzystywane w gospodarstwie;
- 3) skłonność do wspierania dochodów gospodarstw rolnych oraz możliwości oferowane w tym zakresie przez różne instytucje o zasięgu krajowym bądź międzynarodowym.

Problem zmienności dochodów rolniczych, czy też braku ich stabilności wymaga stałej obserwacji, wskazuje się także pewne rozwiązania w tym zakresie, np. wspieranie sfery ubezpieczeń rolnych, czy zarządzanie ryzykiem w łańcuchach żywnościowych⁶.

---

⁶ Kata R., Wosiek M. Skala i determinanty zmienności dochodów gospodarstw rolniczych w Polsce. OPTIMUM. ECONOMIC STUDIES NR 4 (114) 2023. https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/16030/1/Optimum_4_2023_R_Kata_M_Wosiek_Skala_i_determinanty_zmienności_dochodów.pdf

Oprócz wymienionych zmiennych wielkość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego kształtowana jest przez czynniki wynikające z charakterystyki rolnika (prowadzącego gospodarstwo rolne) i z charakterystyki samego gospodarstwa. Wśród najważniejszych można wyróżnić tu następujące czynniki:

- 1) poziom wykształcenia i wiek rolnika;
- 2) doświadczenie w prowadzeniu produkcji rolnej;
- 3) kierunek produkcji;
- 4) tradycja prowadzenia gospodarstwa rolnego;
- 5) posiadanie następcy;
- 6) wielkość gospodarstwa (posiadana powierzchnia) i stopień specjalizacji produkcji;
- 7) liczbę i rodzaj utrzymywanych zwierząt (o ile dotyczy);
- 8) rodzaj stosowanych technologii;
- 9) rodzaj i jakość sprzętu, którym dysponuje rolnik.

W chwili obecnej w Polsce rolnicy prowadzący gospodarstwa rolne nie są zobowiązani do płacenia podatku dochodowego (wyjątek stanowią jedynie ci producenci, którzy prowadzą działy specjalne produkcji rolnej). W związku z tym nie muszą oni obliczać dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (który w tej, bądź bardziej zaawansowanej formule mógłby stanowić podstawę obliczania podatku dochodowego), bowiem podatkiem mającym być odpowiednikiem podatku

dochodowego w przypadku gospodarstw rolnych jest podatek rolny. Wysokość tego ostatniego nie zależy od wysokości osiąganych dochodów, ale przede wszystkim od liczby posiadanych hektarów użytków rolnych oraz jakości ziemi (klasy, do której zaliczane są użytki rolne).

Dochód z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych przypadający na 1 ha przeliczeniowy jest co roku szacowany przez GUS oraz podawany do publicznej wiadomości. Przeciętny dochód z pracy w gospodarstwie indywidualnym w rolnictwie przypadający na 1 ha przeliczeniowy to wielkość uśredniona, obliczana w odniesieniu do gospodarstw funkcjonujących na terenie całego kraju. Wobec tego, metodyka liczenia tej kategorii dochodowej obciążona jest dużym ryzykiem błędu. Znajomość wysokości tego dochodu jest jednak niezbędna dla wybranych grup społeczno-zawodowych, bowiem służy jako podstawa do ustalania prawa do świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego, jest wymagany, aby obliczyć przeciętną miesięczną wysokość dochodu w rodzinie studenta (bądź doktoranta) ubiegającego się o stypendium socjalne, bądź kredyt studencki. W tabeli 1 zaprezentowano wysokość przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnym gospodarstwie z 1 hektara przeliczeniowego z kilku ostatnich lat. Wielkość ta zmienia się dynamicznie i trudno mówić

o stabilizacji, bądź stałym kierunku zmian tej kategorii. Zgodnie z danymi prezentowanym przez GUS dochód ten (w przeliczeniu na 1 ha) zmniejszył się dość mocno w roku 2014, 2015, 2018 i 2021 (dla każdego z przywołanych lat zmiana obliczana była w stosunku do roku poprzedzającego dany rok).

Zmienność ta wynika po części z szeregu czynników, o których wspomniano już wcześniej. Obserwowany brak stabilności dochodów szacowanych przez GUS jest przedmiotem dysput i kontrowersji. Głosy w dyskusji wskazują na nieścisłości w szacowaniu tej kategorii, a przez to jej „odrealnienie” i brak związku z rzeczywistą sytuacją dochodową producentów rolnych. Coraz częściej pojawiają się też postulaty – wysuwane w szczególności przez środowiska silnie związane ze sferą rolnika – o konieczności dokonania zmian w metodyce liczenia tej kategorii tak, aby bardziej przystawała do warunków prowadzenia produkcji rolnej w Polsce.

Tabela 1. Wysokość przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnym gospodarstwie z 1 hektara przeliczeniowego

Wyszczególnienie	Rok									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Przeciętny dochód z pracy w indywidualnym gospodarstwie z 1 ha przeliczeniowego [zł]	2 869	2 506	1 975	2 577	3 399	2 715	3 244	3 819	3 288	5 549
Zmiana przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnym gospodarstwie z 1 ha przeliczeniowego (rok poprzedni = 100%) [%]	X	-12,65	-21,19	30,48	31,90	-20,12	19,48	17,73	-13,90	68,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Uwagi metodyczne

Głównym celem opracowania jest przedstawienie problematyki szacowania dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Szczególną uwagę zwrócono na wybrane nowe kierunki produkcji rolniczej, które pojawiają się jako alternatywy dla dotychczas prowadzonych przez rolników działalności, a które przy odpowiednich zabiegach podjętych przez producenta rolnego przynieść mu mogą wymierne korzyści. Opracowanie ma służyć jako pomoc dla osób chcących oszacować samodzielnie wysokość osiąganego dochodu z posiadanego rodzinnego gospodarstwa rolnego, ale ma także pomóc w dokonywaniu porównań pomiędzy obecnym, oraz alternatywnymi dla rolnika kierunkami prowadzonej produkcji rolnej.

Opracowanie składa się z kilku części i obejmuje wstęp, część poświęconą metodyce, następnie przedstawiono w nim sytuację dochodową gospodarstw rolnych w Polsce, bazując w tej charakterystyce na danych publikowanych przez Polski FADN⁷. Dalsze części opracowania to katalog wybranych nowych kierunków produkcji w polskim rolnictwie oraz dwa obszerniej opisane przykłady nowych kierunków produkcji. Opracowanie kończy się podsumowaniem.

---

⁷ Sieci Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych – FADN (z ang. Farm Accountancy Data Network).

Dla potrzeb przygotowania niniejszego opracowania sięgnięto do dość obszernej w zakresie obliczania i praktycznego wykorzystania dochodów z rodzinnego gospodarstwa rolnego literatury przedmiotu. Wykorzystano dane prezentowane przez GUS, ponadto w znacznej części podczas przygotowywania opracowania opierano się na danych publikowanych przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie, a były to dane dotyczące wyników standardowych uzyskanych przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Pozyskane dane i informacje zostały opracowane z wykorzystaniem metody porównań, opisu, analizy poziomej i pionowej. Do prezentacji pozyskanych efektów wykorzystano metody opisowe, graficzne i tabelaryczne.

Ustalenie jakichkolwiek kategorii ekonomicznych w gospodarstwie rolnym wymaga zgromadzenia aktualnych i kompletnych informacji. Część z nich może być zebrana w postaci zapisków dokumentujących zdarzenia gospodarcze mające miejsce w gospodarstwie rolnym i wykonanych może być przez rolnika (np. zapisy w postaci odręcznych notatek, dane zbierane w arkuszu Excel, itd.), część to dokumenty księgowe wystawione dla rolnika przez kontrahentów. Dokumentami takimi będą np. faktury lub paragony, które rolnik otrzymał

w momencie nabycia środków produkcji – np. zakup paliwa udokumentowany może być fakturą (lub paragonem) wystawioną przez stację paliw. W sytuacji gdy rolnik ponosi wydatki związane np. z koniecznością zapłaty podatku od nieruchomości, dokumentować może je decyzją od organu podatkowego. Jako dokumenty służące obliczaniu wybranych wielkości ekonomicznych wykorzystywane mogą także dowody potwierdzające określone wpływy na konto rolnika, np. wpłaty środków z tytułu przyznanych rolnikowi płatności.

Ustalanie dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego wymaga także znajomości poszczególnych kategorii wykorzystywanych w procesie jego kalkulowania, tak, aby wszystkie pozycje przychodów i kosztów zostały właściwie sklasyfikowane. W tabeli 2 zaprezentowany został poglądowy schemat obliczania dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego.

Przystępując do obliczania dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego należy wyjść od kategorii przychodów, które obliczyć można na podstawie określenia wartości produkcji ogółem (A). Produkcja ogółem obejmuje następujące składowe (o ile dany rodzaj produkcji występuje w gospodarstwie rolnym):

- a) wartość produkcji roślinnej (np. wartość wytworzonych produktów roślinnych),

- b) wartość produkcji zwierzęcej (np. wartość produkcji żywca),
- c) wartość pozostałej produkcji (np. przychody uzyskane z tytułu dzierżaw, usług świadczonych sprzętem rolniczym).

Tabela 2. Poglądowy schemat obliczania dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego

A	PRODUKCJA OGÓŁEM (przychody)
	-
B	ZUŻYCIE POŚREDNIE (koszty)
	+ / -
C	SALDO PODATKÓW I DOPŁAT Z DZIAŁALNOŚCI OPERACYJNEJ
	=
D	WARTOŚĆ DODANA BRUTTO
	-
E	AMORTYZACJA
	=
F	WARTOŚĆ DODANA NETTO
	-
G	KOSZTY CZYNNIKÓW ZEWNĘTRZNYCH
	+ / -
H	SALDO PODATKÓW I DOPŁAT Z DZIAŁALNOŚCI INWESTYCYJNEJ
	=
I	DOCHÓD Z RODZINNEGO GOSPODARSTWA ROLNEGO

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Wyniki Standardowe 2022 uzyskane przez gospodarstwa rolne osób fizycznych uczestniczących w Polskim FADN Część I. Wyniki Standardowe. Warszawa 2024.

https://fadn.pl/wpcontent/uploads/2024/06/Wyniki_ind_cz1_2022.pdf

W ramach tych kategorii ujmuje się sprzedaż, przekazania do zużycia w ramach gospodarstwa domowego, zużycie na potrzeby gospodarstwa rolnego, różnicę stanu zapasów oraz różnicę wartości zwierząt wywołaną zmianą cen, a pomniejszoną o zakup zwierząt.

Zużycie pośrednie (B) obejmuje koszty bezpośrednie⁸ (uwzględniające produkty wytworzone w gospodarstwie rolnym), a także koszty ogólnogospodarcze⁹ generowane w ciągu roku w toku działalności operacyjnej.

Saldo dopłat i podatków dotyczących działalności operacyjnej (C) obejmuje dopłaty oraz saldo VAT z tytułu prowadzonej działalności operacyjnej i pomniejszone o podatki płacone z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego¹⁰.

Odjęcie wartości zużycia pośredniego od wartości produkcji ogółem pozwala na ustalenie wartości dodanej brutto (D). Wartość ta to pierwsza z nadwyżek ekonomicznych

---

⁸ Koszty bezpośrednie można bez wątpliwości przypisać do danej działalności, ich wielkość ma proporcjonalny związek ze skalą produkcji i mają one bezpośredni wpływ na wielkość (wartość) produkcji.

⁹ Koszty ogólnogospodarcze to takie koszty, których nie można bez wątpliwości przypisać do danej działalności, są one ponoszone wspólnie dla różnych rodzajów produkcji np. koszty paliw, koszty ubezpieczeń.

¹⁰ W chwili obecnej w Polsce prowadzący gospodarstwo rolne mogą wybrać ogólne zasady rozliczania podatku VAT lub skorzystać ze zwolnienia dla tzw. rolników ryczałtowych. Wybór ogólnych zasad rozliczania nakłada na rolnika obowiązek wystawiania faktur sprzedażowych. Jednak nawet w takiej sytuacji rolnie nie musi prowadzić ewidencji przychodów i kosztów oraz rozliczać podatku dochodowego.

opisujących sytuację gospodarstwa rolnego. Wartość ta obrazuje przyrost wartości dóbr, które zostały wytworzone w danym gospodarstwie w ciągu roku obrachunkowego, świadczy ona o efektywności nakładów w nim zużytych. Wartość dodana brutto wskazuje nie tylko to co zostało wytworzone („nowe”) w gospodarstwie rolnym przez podstawowe czynniki produkcji (ziemię, pracę, kapitał) niezależnie od tego, kto jest ich właścicielem, ale w związku z uwzględnieniem w rachunku salda bieżących dopłat i podatków, także to, w jaki sposób państwo wpływa na politykę ekonomiczną, w ramach której wytwarzana jest produkcja rolna, w ramach której funkcjonują gospodarstwa rolne¹¹.

Amortyzacja (E) czyli zużycie wybranych składowych majątku trwałego gospodarstwa rolnego. Amortyzacja obliczana jest dla środków trwałych własnych wycenianych według wartości odtworzeniowej¹². Amortyzację oblicza się dla: plantacji wieloletnich, budynków i wyposażenia trwałego, urządzeń melioracyjnych, maszyn oraz narzędzi. Amortyzacja nie jest obliczana dla ziemi, lasów, kwot oraz limitów produkcyjnych.

---

¹¹ Kania J., Musiał W. (2018). Istota kreacji wartości dodanej w rolnictwie i na obszarach wiejskich. *Problemy Rolnictwa Światowego*, 18(2), 117–129; DOI: 10.22630/PRS.2018.18.2.39

¹² Wartość odtworzeniowa środka trwałego jest równa kosztom jego odtworzenia, z uwzględnieniem stopnia zużycia.

Amortyzacja stanowi koszt (odzwierciedla wartość zużycia) jednak nie stanowi wydatku.

Wartość dodana netto (F) wskazuje jaki dochód osiągnęli wszyscy właściciele czynników wytwórczych (ziemi, pracy i kapitału) wykorzystywanych do prowadzenia gospodarstwa rolnego. Wartość ta jest wykorzystywana do dokonywania porównań pomiędzy gospodarstwami rolnymi o różnej strukturze własności czynników wytwórczych.

Koszty czynników zewnętrznych (G) to ta część kosztów, które są ponoszone w związku z zaangażowaniem w proces produkcyjny obcych czynników produkcji (ziemi, pracy, kapitału). Są to w praktyce wydatki związane z np. opłatą za pracę pracowników najemnych, czynsze dzierżawne za korzystanie z ziemi nie będącej własnością rolnika, odsetki płacone z tytułu korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania (np. kredytów).

Saldo dopłat i podatków z działalności inwestycyjnej (H) – pozycja ta obejmuje dopłaty i podatki, które nie mają związku z działalnością operacyjną gospodarstwa w ciągu roku obrachunkowego. Saldo to stanowi różnicę pomiędzy kwotą dopłat do działalności inwestycyjnej i rekompensat z tytułu rezygnacji z produkcji mleka, a kwotą VAT naliczonego (jest to VAT zapłacony przy zakupach dokonywanych w związku z działalnością inwestycyjną).

Korzystając z metodyki przedstawionej w tabeli nr 2 oraz wykorzystując poszczególne kategorie można od pozycji produkcja ogółem dojść do pozycji dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego. W praktyce w celu dokonywania porównań pomiędzy gospodarstwami, które działają w oparciu o różne ilości zasobów siły roboczej dokonuje się przeliczenia tej kategorii na osoby pełnozatrudnione będące członkami rodziny rolnika. Pozyskana w ten sposób wartość pozwala na dokonywanie porównań dochodowości gospodarstw zajmujących się różnymi kierunkami produkcji.

Sytuacja dochodowa gospodarstw rolnych w Polsce w świetle wyników Polskiego FADN

Niniejsza część opracowania ma za zadania ukazać różnice w wysokości dochodów uzyskiwanych z rodzinnych gospodarstw rolnych, które prowadzą różne rodzaje produkcji rolniczej, a nie pomiędzy działalnością rolniczą i innymi (nierolniczymi) rodzajami działalności. Nie można zapominać, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego to kategoria, która obrazuje wartość dochodu wypracowanego przez grupę czynników produkcji (ziemię, pracę i kapitał). Wobec tego wykorzystywanie tej kategorii (po przeliczeniu jej na osoby pełnozatrudnione rodziny rolnika) do dokonywania porównań pomiędzy innymi sferami działalności gospodarczej, bądź innymi wielkościami (np. zestawienie z minimalnym wynagrodzeniem) możliwe jest dopiero po „oczyszczeniu” dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego z wynagrodzenia za ziemię i kapitał wykorzystane w procesach produkcyjnych¹³.

Jak już wcześniej wspomniano Polski FADN jest jedną z najbardziej kompleksowych baz danych w Polsce, dostarczających informacji na temat kondycji i dochodowości gospodarstw rolnych w Polsce. Zaletę systemu FADN jest także

---

¹³ Wojewodziec T., Czekaj M., Parzonko A., Wynagrodzenie pracy własnej i pracy najemnej w towarowych gospodarstwach mlecznych – studium Polski. 2024.

porównywalność danych w nim prezentowanych z danymi zbieranymi przez wszystkie kraje Unii Europejskiej. FADN ukazuje wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych w przekroju geograficznym (podział terytorium kraju na regiony), sektorowym (typ gospodarstw rolnych) oraz strukturalnym (podział gospodarstw według ich wielkości ekonomicznej). Aby znaleźć się w próbie badawczej FADN gospodarstwa rolne muszą spełnić określone warunki odnośnie osiąganych efektów ekonomicznych. Dane literatury wskazują, że „uprawnione jest badanie dochodów rolniczych (...) w oparciu o FADN. Specyfika kryteriów (...) sprawia, że praktycznie niemożliwa jest sytuacja, w której rodzina utrzymuje się wyłącznie lub w głównej mierze z dochodów gospodarstwa rolnego, a gospodarstwo takie nie jest objęte polem obserwacji FADN”¹⁴. Gospodarstwa znajdujące się w próbie Polskiego FADN są wobec tego reprezentatywne ze względu na wielkość ekonomiczną, typ rolniczy oraz lokalizację – od 2021 w próbie badawczej znajduje się ponad 11 tys. gospodarstw rolnych¹⁵.

W tabeli numer 3 przedstawione zostały podstawowe charakterystyki gospodarstw rolnych objętych badaniami

---

¹⁴ Czyżewski A., Kryszak Ł. Sytuacja dochodowa gospodarstw rolniczych w krajach UE-15 i w Polsce w latach 2007-2013 w świetle statystyki FADN. Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie Problemy Rolnictwa Światowego tom 15 (XXX), zeszyt 1, 2015: 21–32

¹⁵ Wyniki Standardowe Polskiego FADN w skrócie za lata 2018-2022, <https://fadn.pl/>

na potrzeby systemu Polskiego FADN-u w latach 2018-2022 w podziale na główne typy rolnicze. Istotną wadą porównywania danych zbieranych przez Polski FADN, a dotyczących różnych lat jest fakt, iż w grupie tych podmiotów znajdują się gospodarstwa rolne, które mogły raportować dane dla lat np. 2018, 2019, po czym przerwać współpracę z FADN-em i nie dostarczać danych w kolejnych latach. Z kolei w roku 2022 do grupy podmiotów współpracujących z FADN wejść mogły gospodarstwa rolne, które nigdy wcześniej nie zbierały danych dla tej instytucji. Opisane sytuacje powodują, że porównywanie danych z okresu 2018-2022 może być obarczone pewnym błędem, co należy mieć na uwadze analizując zmiany w tym przedziale czasowym.

Na podstawie analizy danych prezentowanych przez FADN można wskazać, że przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego zwiększyła się w roku 2022 w porównaniu do 2018 w gospodarstwach reprezentujących typy „uprawy ogrodnicze”, „zwierzęta trawożerne”, „trzoda chlewna”, „drób” oraz „mieszane”. Z kolei nakłady pracy mierzoną jednostką AWU¹⁶ zwiększyły się w gospodarstwach typu „uprawy ogrodnicze”, „trzoda chlewna” oraz „drób”.

---

¹⁶ AWU to umowna jednostka nakładów pracy w rolnictwie, w Polsce to ekwiwalent 2120 godzin pracy w roku, na 1 osobę nie może przypadać więcej niż 1 AWU, nawet jeżeli w rzeczywistości pracuje ona dłużej.

Nieznacznie (w ujęciu bezwzględnym) zwiększyła się liczba zwierząt utrzymywanych w przeciętnym gospodarstwie rolnym typu „uprawy ogrodnicze”, „krowy mleczne”, „zwierzęta trawożerne” oraz „mieszane”. Znacząco natomiast (także w ujęciu bezwzględnym) wzrosła liczba zwierząt utrzymywanych przez przeciętne gospodarstwo rolne zaliczane do typu „trzoda chlewna” oraz „drób”.

Porównując różne typy gospodarstw w poszczególnych latach można zauważyć, iż najwięcej nakładów pracy (AWU) w każdym roku przypadało na przeciętne gospodarstwo reprezentujące typ „drób”. Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku liczby zwierząt (LU) przypadających na przeciętne gospodarstwo rolne. Tylko w roku 2018 największą przeciętną powierzchnię miały gospodarstwa typu „uprawy polowe”, a w pozostałych latach były to gospodarstwa typu „drób”. W tabeli 4 zaprezentowano dwie kategorie dochodowe - dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego ogółem oraz w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny. Kategoria dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego opisuje wartość bliską dochodowi rozporządzalnemu. W zakresie dochodów z rodzinnego gospodarstwa rolnego pozytywnie wyróżniają się

---

w każdym z analizowanych lat gospodarstwa typu „drób”, „krowy mleczne” oraz „trzoda chlewna”.

W latach 2018-2022 porównując co roczne zmiany dochodu, zauważyć można, że tylko w przypadku gospodarstw reprezentujących typy „zwierzęta trawożerne”, „trzoda chlewna” i „mieszane” nie wystąpiły w analizowanym okresie spadki tej wielkości. W pozostałych przypadkach spadki dochodu w okresie 2018-2022 notowane były co najmniej jeden raz (największy w przypadku gospodarstw typu „drób” o 14,38% w roku 2019 w porównaniu do roku 2018).

Odniesienie dochodu do liczby osób pełnozatrudnionych rodziny wskazuje, że w roku 2022 (porównując do roku 2021) nastąpiły znaczące zmiany tej kategorii, przy czym w większości analizowanych typów rolniczych gospodarstw były to zmiany na plus. Przyrosty dochodu w przeliczeniu na FWU¹⁷ były największe w przypadku gospodarstw typu „trzoda chlewna” (niemal 72%) oraz typu „krowy mleczne” (64%). Zmniejszenie tej kategorii zanotowano w roku 2022 (w porównaniu do 2021) tylko w przypadku gospodarstw typu „drób” (spadek niemal o 1%).

---

¹⁷ FWU (Family Work Unit) to umowna jednostka nakładów pracy członków rodziny w rolnictwie, w Polsce to ekwiwalent 2120 godzin pracy w roku, na 1 osobę nie może przypadać więcej niż 1 FWU, nawet jeżeli w rzeczywistości pracuje ona dłużej.

Dane prezentowane w tabeli 4 można poddać pod analizę biorąc pod uwagę to, jakie kierunki produkcji były najbardziej dochodowe w poszczególnych latach. Wykorzystać ku temu można wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na jednostkę FWU. W roku 2018 najniższą dochodowość mierzoną wartością dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na FWU wykazywały gospodarstwa typu „uprawy trwałe”, a najwyższą gospodarstwa typu „drób”. W kolejnych czterech latach (2019-2022) najwyższe wartości osiągały gospodarstwa drobiarskie, a najniższe podmioty typu „zwierzęta trawożerne”.

Dynamika zmian obu analizowanych kategorii dochodowych jest znaczna. Nie można jednak zapominać, iż wahania dochodów gospodarstw rolnych reprezentujących różne kierunki produkcji to zjawisko naturalne. Zmienność ta wynika z różnych wartości wypracowanej co roku produkcji oraz zmian ponoszonych na nią kosztów. Źródeł wahań dochodów należy także poszukiwać w bieżącej sytuacji rynkowej, rozwiązaniach wdrażanych w polityce rolnej, czy uwarunkowaniach przyrodniczych.

Tabela 3. Podstawowe parametry charakteryzujące gospodarstwa - wyniki standardowe reprezentatywne dla pola obserwacji Polskiego FADN, podział według typów rolniczych

Wyszczególnienie		Typ rolniczy								
		Razem	Uprawy polowe	Uprawy ogrodnicze	Uprawy trwałe	Krowy mleczne	Zwierzęta trawożerne	Trzoda chlewna	Drób	Mieszane
2018	Pow. UR (ha)	20,5	25,8	5,8	8,6	22,5	17,4	20,9	22,0	19,9
	Nakłady pracy (AWU)	1,6	1,5	2,3	1,9	1,8	1,4	1,6	3,0	1,6
	Zwierzęta (LU)*	13,5	1,2	0,2	0,0	27,0	14,1	57,4	153,4	14,3
2019	Pow. UR (ha)	20,2	25,2	6,6	9,0	22,8	17,6	21,2	26,3	19,3
	Nakłady pracy (AWU)	1,6	1,5	2,3	1,9	1,8	1,4	1,8	2,6	1,6
	Zwierzęta (LU)*	13,5	1,1	0,2	0,1	27,5	15,2	57,7	125,1	14,0
2020	Pow. UR (ha)	21,5	23,4	5,7	8,0	21,1	16,6	23,2	34,3	23,8
	Nakłady pracy (AWU)	1,5	1,3	2,8	1,8	1,7	1,5	1,7	3,4	1,6
	Zwierzęta (LU)*	11,6	0,9	0,2	0,0	26,8	14,8	77,2	197,7	16,4
2021	Pow. UR (ha)	22,4	24,2	6,4	8,5	22,9	18,1	24,3	24,9	24,6
	Nakłady pracy (AWU)	1,5	1,3	2,6	1,8	1,7	1,4	1,6	3,4	1,6
	Zwierzęta (LU)*	11,9	0,9	0,2	0,0	27,0	15,3	78,6	226,8	16,6
2022	Pow. UR (ha)	21,6	23,8	6,6	8,4	22,5	17,9	24,1	35,3	22,6
	Nakłady pracy (AWU)	1,5	1,3	2,4	1,8	1,7	1,4	1,7	3,3	1,5
	Zwierzęta (LU)*	11,8	0,8	0,3	0,0	27,6	14,9	80,2	224,6	16,1

*Zwierzęta ogółem stan średnioroczny. LU to sztuki przeliczeniowe inwentarza żywego. LU oznacza standardową jednostkę przeliczeniową, która umożliwia sumowanie poszczególnych kategorii zwierząt gospodarskich (różne gatunki, płeć i wiek), aby można je było porównać. Przeliczenia dokonuje się w oparciu o współczynniki, np. dla koniowatych wynosi on 0,80; dla samic bydła w wieku 1-2 lat - 0,70, a dla królików (samice do chowu) - 0,020. Źródło: opracowanie własne na podstawie Wyników Standardowych Polskiego FADN w skrócie za lata 2018-2022.

Tabela 4. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego ogółem oraz w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny - wyniki standardowe reprezentatywne dla pola obserwacji Polskiego FADN wg typów rolniczych (średnia wartość na gospodarstwo w zł) w latach 2018-2022

	Typ rolniczy	Uprawy polowe	Zmiana %*	Uprawy ogrodnicze	Zmiana %*	Uprawy trwałe	Zmiana %*	Krowy mleczne	Zmiana %*
2018	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	40 362	x	68 433	x	19 208	x	84 858	x
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	28 522	x	46 132	x	13 506	x	46 824	x
2019	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	42 486	5,26	85 131	24,40	32 001	66,60	84 590	-0,32
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	31 624	10,88	57 241	24,08	22 526	66,79	47 886	2,27
2020	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	40 917	-3,69	80 948	-4,91	48 519	51,62	85 543	1,13
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	31 731	0,34	48 706	-14,91	33 274	47,71	49 975	4,36
2021	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	64 532	57,71	74 097	-8,46	46 626	-3,90	109 915	28,49
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	49 104	54,75	45 444	-6,70	32 518	-2,27	63 737	27,54
2022	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	91 140	41,23	88 134	18,94	63 128	35,39	180 314	64,05
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	68 591	39,69	54 508	19,95	45 575	40,15	104 587	64,09

* rok poprzedni = 100%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wyników Standardowych Polskiego FADN w skrócie za lata 2018-2022.

Tabela 4. – ciąg dalszy.

	Typ rolniczy	Zwierzęta trawożerne	Zmiana %*	Trzoda chlewna	Zmiana %*	Drób	Zmiana %*	Mieszane	Zmiana %*
2018	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	23 793	x	51 354	x	312 857	x	22 907	x
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	16 817	x	31 901	x	202 301	x	15 304	x
2019	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	27 345	14,93	94 521	84,06	267 855	-14,38	30 040	31,14
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	19 298	14,75	56 622	77,49	183 949	-9,07	20 769	35,71
2020	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	28 162	2,99	96 889	2,51	346 047	29,19	34 793	15,82
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	19 380	0,42	61 764	9,08	251 851	36,91	21 950	5,69
2021	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	39 858	41,53	106 293	9,71	379 746	9,74	52 787	51,72
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	28 578	47,46	68 189	10,40	289 605	14,99	32 063	46,07
2022	Dochód z rodzinnego gosp. rol.	58 973	47,96	186 256	75,23	410 521	8,10	79 277	50,18
	Dochód z rodzinnego gosp. rol./FWU	42 534	48,83	117 204	71,88	287 509	-0,72	50 327	56,96

* rok poprzedni = 100%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wyników Standardowych Polskiego FADN w skrócie za lata 2018-2022

Nowe kierunki produkcji w polskim rolnictwie

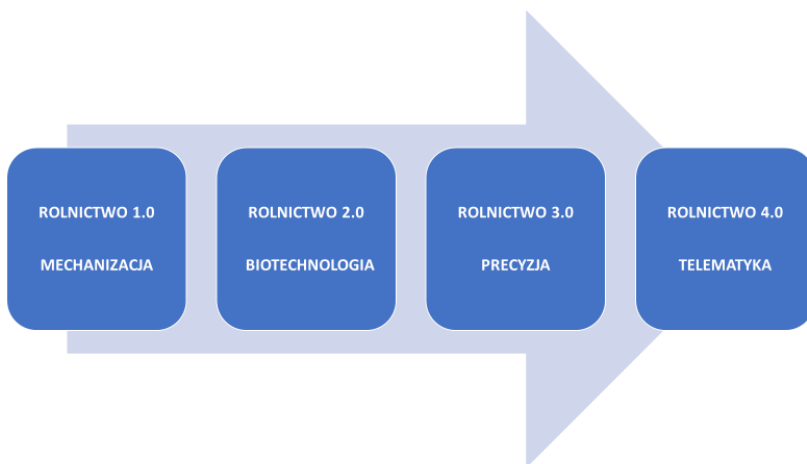
Prezentując zagadnienie nowych kierunków produkcji w gospodarstwach rolnych nie sposób pominąć aspektów „nowości”, ale związanych nie tyle z nowymi kierunkami produkcji, co nowymi sposobami realizowania, prowadzenia dotychczasowych działalności przez producentów rolnych. Wśród nich wymienić można:

1) nowe technologie w rolnictwie – rolnictwo 4.0

Rolnictwo 4.0 to bardzo modne w ostatnich latach hasło, które dobrze przyjęło się na gruncie rozważań praktycznych i teoretycznych w literaturze. Określenie 4.0 związane jest z szeregiem przemian, które następowały w rolnictwie (Rys. 1) – począwszy od wprowadzenia mechanizacji do rolnictwa, gospodarstw rolnych (Rolnictwo 1.0), przez masowe używanie nawozów i środków ochrony roślin (Rolnictwo 2.0), następnie zwiększanie efektywności produkcji na skutek zindywidualizowanego podejście do produkcji roślinnej i zwierzęcej, co w połączeniu z powszechnym dostępem do sygnału nawigacji satelitarnej pozwoliło na poprawę efektów produkcyjnych rolnictwa (Rolnictwo 3.0). Ostatnim etapem w chwili obecnej jest Rolnictwo 4.0. Ta faza rozwoju wynika z ogółu zmian zachodzących w turbulentnym otoczeniu, w którym rolnictwo nie tylko funkcjonuje, ale które ma także

na niego wpływ i efektywnie je kształtuje, i na które rolnictwo ma także znaczący wpływ, bowiem „rolnictwo, dostosowując się do otoczenia, tworzy różnorodne formy i typy działalności, które w głównej mierze rozwijają się w kierunku zaawansowanych technologii, przede wszystkim cyfrowych”¹⁸.

Rysunek 1. Fazy rozwoju rolnictwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kordowska M., Baranowski M., Pisarek J., Ziemacki Z., Wawer R., Czech T. 2023. ROLNICTWO 4.0 Identyfikacja trendów technologicznych.

2) systemy nawadniania upraw.

Woda staje się zasobem deficytowym. Zmiany jej dystrybucji w ciągu roku stają się dużym problemem, istotnie limitującym

---

¹⁸ Kordowska M., Baranowski M., Pisarek J., Ziemacki Z., Wawer R., Czech T. 2023. ROLNICTWO 4.0 Identyfikacja trendów technologicznych. Publikacja wydana przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, https://www.ksowplus.pl/files/Innowacje/Rolnictwo_4.0.pdf

uzyskiwane w rolnictwie wyniki produkcyjne. Producenci rolni stają wobec tego przed nie lada wyzwaniem dotyczącym gromadzenia nadmiarów wody i właściwego ich wykorzystania. Systemy nawadniania upraw to zagadnienie wciąż jeszcze relatywnie nowe dla wielu rolników w Polsce. W kontekście zmian przyrodniczych warunków prowadzenia produkcji rolniczej, coraz powszechniejsze staje się właściwe gospodarowanie zasobami wody (m.in. oszczędne jej stosowanie), umiejętności i techniczne możliwości do gromadzenia jej w okresach nadwyżek opadów oraz wykorzystania w okresach suszy.

3) rolnictwo pionowe (w produkcji roślin).

Rolnictwo pionowe umożliwia uniezależnienie produkcji żywności od warunków pogodowych. Produkcja żywności może odbywać się nie tylko na obszarach wiejskich, ale z powodzeniem może być prowadzona na terenie aglomeracji miejskich, dzięki czemu możliwe jest m.in. skrócenie łańcuchów dostaw pomiędzy producentem żywności, a jej konsumentem. Rolnictwo pionowe to produkcja bardzo dobrze wykorzystująca powierzchnię,

redukująca ryzyka wystąpienia chorób i szkodników, a przez to minimalizująca użycie pestycydów¹⁹.

4) biotechnologia i genetyka.

Wykorzystanie osiągnięć nauki w obszarze biotechnologii i genetyki pozwala m.in. na rozwój bardziej wytrzymałych odmian roślin i ras zwierząt, czy tworzenie organizmów o cechach szczególnie cennych dla człowieka i środowiska.

5) rolnictwo regeneratywne (węglowe).

Rolnictwo węglowe wzięło swoją nazwę od jego głównej charakterystyki – jest to podejście skoncentrowane na zwiększeniu zawartości węgla organicznego w glebie. W praktycznym ujęciu oznacza to wprowadzenie działań, które pomagają w wychwyceniu dwutlenku węgla z atmosfery przez rośliny, a następnie magazynowanie go w glebie. Rolnictwo regeneratywne wykorzystuje takie techniki jak: uprawa roślin okrywowych, uprawa bezorkowa, kompostowanie, utrzymywanie różnorodności roślin. Wśród najważniejszych zalet rolnictwa węglowego wskazuje się: redukcję emisji

---

¹⁹ Skudlarski J. 2022. Farmy wertykalne - alternatywny sposób uprawy. Czy się opłaca? https://www.sadyogrody.pl/warzywa/102/pionowe_uprawy_coraz_popularniejsze_jak_dzialaja_farmy_wertykalne,32218.html

dwutlenku węgla, zrównoważoną produkcję żywności, zwiększenie plonów oraz poprawę jakości gleby²⁰.

6) rolnictwo wdrażające zasady troski o zasoby naturalne i ich dostępność dla kolejnych pokoleń.

Ideę tego rolnictwa wdrażają wszystkie wymienione podejścia, bowiem w każdym z nich na pierwszy plan wysuwa się troska o dostępność obecnie wykorzystywanych zasobów dla kolejnych pokoleń.

Prowadzenie gospodarstwa rolnego – jak każdy inny rodzaj działalności – jest związane z ryzykiem, które powodowane jest przez szereg czynników, w znacznej części niezależnych od producenta rolnego. Rolnik może próbować przeciwstawiać się tym czynnikom, może też podjąć decyzję o tym, że w pewnym stopniu się do nich przystosuje²¹ i je zaadaptuje. Jednym ze sposobów adaptacji do zmian może być decyzja o rozpoczęciu nowego kierunku produkcji w gospodarstwie rolnym.

---

²⁰ Tołczyk P. 2023. Rolnictwo węglowe. Nowa droga ku zrównoważonemu rozwojowi. PODR, Lubią. www.gov.pl

²¹ Skarżyńska A., Bocian M., Szajner P., Nieć D. 2017. Potencjalne kierunki produkcji w gospodarstwach zaprzestających chowu trzody chlewnej ze względu na zagrożenie afrykańskim pomorem świń (ASF). Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Państwowy Instytut Badawczy. https://www.dodr.pl/sites/default/files/paragraph.attachments.field_attachments/2022-08/broszura_mrirw_asf.pdf

Decyzja o wdrożeniu nowego kierunku produkcji w prowadzonym gospodarstwie może być podyktowana różnymi przesłankami. Wśród najważniejszych można wskazać:

- chęć podniesienia dochodowości dotychczas prowadzonego gospodarstwa rolnego, m.in. poprzez inne (bardziej efektywne) zaangażowanie zasobów, wytwarzanie produktów poszukiwanych przez konsumentów, o określonych parametrach jakościowych i ilościowych,
- konieczność zagospodarowania wolnych zasobów czynników produkcji, uwolnionych na skutek zmian o charakterze społeczno-ekonomicznym, np. utrata pracy przez członka rodziny, kapitał otrzymany do dyspozycji,
- konieczność adaptacji kierunku prowadzonej produkcji rolnej do zmian warunków klimatyczno-przyrodniczych – ich konsekwencją są inne (od dotychczasowych) warunki przyrodnicze oraz związane z nimi np. przesunięcia terminu siewu, zbioru, wydłużony okres wegetacji, mniejsza dostępność wody, wyższa temperatura, bądź większa jej zmienność, ale także inne (od dotychczas występujących) szkodniki, choroby, bądź lepsze warunki do rozwoju tych, które już występują (np. w ciągu jednego sezonu może rozwinąć się więcej pokoleń),

- brak systemów ostrzegania i ochrony przed gwałtownymi zdarzeniami pogodowymi, poszukiwanie kierunków produkcji bardziej odpornych na takie zagrożenia,
- zmiana zainteresowania konsumentów, nabywców, nowe trendy, sposoby postępowania, ewolucja postrzegania produkcji rolniczej i skutków tej produkcji dla otoczenia (np. wzrost znaczenia ruchów wegańsko-wegetariańskich, co powoduje wzrost spożycia produktów pochodzenia roślinnego i ograniczenie spożycia produktów pochodzenia zwierzęcego; wzrost zainteresowania spożywaniem produktów roślinnych jest także związany z mocno popularyzowanym poglądem na temat negatywnego oddziaływania produkcji zwierzęcej na środowisko przyrodnicze, a co za tym idzie, chęcią ograniczania tego wpływu przez pewne grupy społeczne; postrzeganie rolnika i gospodarstwa rolnego jako odpowiedzialnych za ochronę różnorodności obszarów wiejskich, rozumianej zarówno w ujęciu rodzajowym jak i krajobrazowym),
- zmiany nawyków żywieniowych, nowe wzorce konsumpcji, ale także wzrost zachorowań na choroby cywilizacyjne i poszukiwanie sposobu na ograniczenie tego wzrostu m.in. poprzez zmiany w diecie, w sposobie odżywiania się, a co za tym idzie kreowanie konkretnych wymagań w odniesieniu

do producentów i przetwórców żywności oraz dostarczanych przez nich surowców i produktów żywnościowych,

- obecność i dostępność otoczenia instytucjonalnego, które wspiera rolnika w uruchamianiu i prowadzeniu działalności – otoczeniem tym mogą być służby doradcze (prywatne i państwowe), banki, placówki edukacyjne, inkubatory przedsiębiorczości, ośrodki naukowo-badawcze,

- naśladownictwo, imitacja działań podejmowanych przez innych producentów rolnych – bardzo często dopiero sukces odniesiony przez innych zachęca rolnika do podjęcia działań w prowadzonym gospodarstwie,

- obecność lidera lokalnych społeczności, który propaguje określone zachowania i wzorce postępowania, zachęcając przez to innych do wdrożenia podobnych zachowań,

- rosnąca konkurencja ze strony producentów krajowych i zagranicznych, coraz większa presja otoczenia na osiąganie lepszych wyników produkcyjnych i ekonomicznych,

- rozwój badań nad i wprowadzanie nowych odmian w produkcji roślinnej oraz nowych, „ulepszonych” ras zwierząt.

Decyzja o wprowadzeniu nowego kierunku produkcji w gospodarstwie rolnym może powodować znaczące zmiany w sposobie jego organizacji. Stąd wskazuje się, że wśród zmiennych określających skłonność producenta rolnego

do wdrażania nowych działań będą miały takie jego charakterystyki jak m.in. wiek, doświadczenie zawodowe, postawa (przekonania) oraz wykształcenie osób podejmujących dotyczące wdrażanych zmian. Ponadto decyzja o wprowadzeniu nowego kierunku produkcji w gospodarstwie rolnym powinna uwzględniać inwestycje, które rolnik w latach wcześniejszych przeprowadził oraz rodzaj posiadanych składników majątku trwałego i możliwość ich zastosowania w nowej działalności (bez konieczności ponoszenia dodatkowych kosztów)²².

Jednak najważniejszą przesłanką dokonywanych zmian będzie wyższa wartość wskaźników ekonomicznych charakteryzujących kondycję gospodarstwa rolnego te zmiany wprowadzającego. Analiza tych wskaźników – przeprowadzona przed wprowadzeniem nowego kierunku produkcji pozwoli na racjonalne podjęcie decyzji dotyczącej modyfikacji tej produkcji.

Katalog działań możliwych do wprowadzenia przez gospodarstwa rolne, a mogących być określanych jako „nowe” kierunki jest trudny do opracowania. To co jest nowinką w Polsce nie musi być nią na poziomie krajów Unii Europejskiej. To co jest nowością wśród rolników na południu Polski, nie musi być nowością dla producentów rolnych z północnych województw

---

²² Ibid.

kraju. Wreszcie można zadać sobie pytanie – ilu/jaki odsetek rolników może zajmować się daną działalnością, aby nadal mogła się ona nazywać „nowym kierunkiem”. Jak długo dany typ działalności powinien być prowadzony (nawet przez stosunkowo nieliczną grupę rolników), aby nie była to już działalność „nowa”. Przedstawione argumenty wskazują, że trudno jednoznacznie określić czym jest nowy kierunek produkcji w przypadku gospodarstwa rolnego. Niemniej jednak wśród relatywnie nowych kierunków produkcji wprowadzanych przez rolników w Polsce można wskazać np.:

- produkcję roślinną z przeznaczeniem na biopaliwa,
- uprawę winogron (w dominującej części połączona z prowadzeniem winnic – produkcja wina),
- produkcję mleka o określonych parametrach (np. mleko typu A2),
- nowe odmiany w produkcji, np. w produkcji ogrodniczej jabłoni o kolumnowym pokroju korony, jabłonie o czerwonym miąższu jabłek,
- uprawę trufli,
- produkcję ślimaków z przeznaczeniem do konsumpcji, ale także dla potrzeb przemysłu kosmetycznego,
- uprawę arbuzów,
- uprawę melonów,

- uprawę minikiwi,
- uprawę konopi przemysłowych (z przeznaczeniem na cele budowlane, jako materiał do wypełniania ścian szkieletowych w budynkach),
- produkcję ziół w doniczkach,
- uprawę żurawiny,
- uprawę derenia,
- uprawę kwiatów jadalnych.

Jako zakończenie tej części opracowania należy jeszcze wspomnieć o kierunkach produkcji, które w przeszłości były wdrażane przez znaczną grupę rolników, następnie obserwowany był spadek zainteresowania tymi kierunkami produkcji – najczęściej w związku z niską ich dochodowością – a obecnie kierunki te mogą zyskać na popularności ze względu na wzrost zainteresowania konsumentów określonymi produktami. Wśród takich kierunków produkcji można wymienić np. produkcję owczarską (jagnięcina), produkcję królików, czy też produkcję drobiu opasowego (gęsina, mięso z kaczek).

Dochodowość uprawy winorośli i produkcji winogron

Jednym z relatywnie nowych i wciąż jeszcze mało popularnych kierunków produkcji rolnej w Polsce jest uprawa winorośli i produkcja winogron. Produkcja tej rośliny na cele handlowe jest w potocznym ujęciu często utożsamiana z produkcją wina, a słowa winnica i winiarnia, używane są zamiennie. Jednym z zagadnień często poruszanych przy omawianiu produkcji winorośli jest kwestia tego, czy producent winorośli jest rolnikiem? Kim jest plantator winorośli? Jak zdefiniować winogrodnika? Czym różni się produkcja winorośli od produkcji wina? Czy winogrodnictwo i produkcja wina muszą mieć charakter nierozłączny, czy wręcz przeciwnie, można je z sukcesem rozdzielić? Kim jest drobny producent wina z upraw własnych?

Producent wina, czyli „winiarz” wytwarza bardzo specyficzny produkt – napój alkoholowy. Jest to produkt, który niewątpliwie ma pochodzenie rolnicze. Właściciele winnicy często łączą działalność rolniczą (rozumianą jako uprawa winorośli i produkcja owoców) z działalnością przetwórczą (produkcja wina). Literatura wskazuje, że większość polskich winiarzy produkuje wino w oparciu o surowiec wytwarzany we własnej plantacji winorośli. W chwili obecnej rozwój tego rodzaju aktywności nie jest tyle zaawansowany, aby wykształcał

się podział na grupy osób zaangażowane tylko w produkcję winorośli (winogrodnictwo) lub tylko w produkcję win. Inaczej mówiąc, w Polsce funkcjonuje wciąż jeszcze zbyt mało winnic, aby część z nich specjalizowała się w produkcji winorośli, oddając obszar przetwórstwa winogron i produkcji win w ręce innych podmiotów.

Tymczasem podział taki jest typowy dla większości krajów Unii Europejskich, które cechuje długoletnia tradycja winiarska (np. Włochy, Hiszpania, Francja). Obowiązujące w Polsce od roku 2022 przepisy tworzą podwaliny prawne do takiego podziału²³. Jest to tym bardziej ważne, że rolnik aby produkować wino musi spełnić szereg różnych wymagań, które skutecznie mogą go do tego typu aktywności zniechęcić. Może jednak w takiej sytuacji z powodzeniem podjąć się produkcji winogron, dążąc do tego, aby z upływem czasu spełnić warunki niezbędne do prowadzenia także produkcji wina.

Wracając do sedna problemu można wyraźnie stwierdzić, że winogrodnik, czy producent winorośli może być rolnikiem. Co ważne, w sytuacji produkcji wina na niewielką skalę, rolnik nie musi rejestrować takiej działalności w formie działalności gospodarczej i dalej może produkować wino funkcjonując jako

---

²³ Ustawa z dnia 2 grudnia 2021 r. o wyrobach winiarskich, Dz.U.2023.550 t.j.

producent rolny. „Rejestracji nie wymaga działalność obejmująca wyrób wina przez producentów będących rolnikami, którzy wyrabiają mniej niż 100 hektolitrów wina w ciągu roku gospodarczego. Oznacza to, że rolnik produkujący mniej niż 100 hektolitrów wina w ciągu roku gospodarczego nie musi rejestrować działalności gospodarczej”²⁴. Ale „Właściciel winnicy zamierzający prowadzić wyrób wina z przeznaczeniem do obrotu musi dokonać wpisu do ewidencji producentów”²⁵ – jest to Rejestr Producentów Wina. Rejestr taki prowadzony jest przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa (KOWR), podmioty do niego wpisane są prezentowane na stronie internetowej KOWR-u. Na koniec września 2024 w Rejestrze tym wpisanych było 492 producentów wina²⁶.

Plantator winorośli: „(...) w rozumieniu art. 2 pkt 1 lit. a rozporządzenia 2018/273, jest to osoba fizyczna lub prawna bądź grupa osób fizycznych lub prawnych, bez względu na status prawny takiej grupy i jej członków w świetle prawa krajowego, których gospodarstwo znajduje się na terytorium Unii w rozumieniu art. 52 Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 355 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, oraz które posiadają obszar upraw winorośli, jeżeli produkt

---

²⁴ www.biznes.gov.pl

²⁵ www.biznes.gov.pl

²⁶ <https://www.gov.pl/web/kowr/>

pochodzący z tego obszaru jest wykorzystywany do komercyjnej produkcji produktów sektora wina lub obszar ten jest objęty zwolnieniami do celów doświadczalnych lub związanych z przeznaczeniem na szkółki szczepów, o których mowa w art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 2018/273²⁷.

Producent wina: „(...) – producent w rozumieniu art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 2018/273, tj. osoba fizyczna lub prawna bądź grupa takich osób, bez względu na status prawny takiej grupy i jej członków w świetle prawa krajowego, który przetwarza na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej świeże winogrona, moszcz winogronowy lub młode wino w trakcie fermentacji na wino lub moszcz”²⁸. Polskie prawo wyróżnia także pojęcie „drobny producent wina z upraw własnych” – jest to producent wina, który spełnia wymagania wskazane dla drobnego producenta w rozumieniu rozporządzenia 2018/273, a który produkuje w danym roku winiarskim, średnio mniej niż 1000 hektolitrów wina (biorąc pod uwagę średnią z trzech ostatnich lat) wyrobionego z surowców pochodzących z: upraw własnych winorośli, bądź upraw winorośli położonych na obszarze województwa, w którym jest zlokalizowane miejsce wyrobu wina, lub powiatów sąsiadujących z tym województwem,

---

²⁷Organizacja Rynku Wina w Polsce. 2022. Broszura. KOWR. Dostęp: <https://www.gov.pl/web/kowr/>

²⁸ Ibid.

w ilości nie większej niż 50% wagowo wszystkich surowców pochodzących z upraw winorośli²⁹.

W Polsce instytucją właściwą do rejestracji winnic jest Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa (KOWR). Prowadzi on rejestrację w formie ewidencji winnic, i jest to: „(...) prowadzony przez Dyrektora Generalnego KOWR rejestr upraw winorośli położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, które spełniają wymagania określone w art. 81 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia nr 1308/2013”³⁰.

Kolejnym pojęciem, które należy zdefiniować jest winogrodnik – używamy go, gdy dany podmiot (osoba) nie produkuje wina, a jedynie uprawia winorośl (czyli produkuje winogrona na sprzedaż, przy czym jest to sprzedaż do podmiotu, osoby, która wino produkuje).

---

²⁹ Froń R. Co nowego w nowej ustawie winiarskiej? 2021.

<https://paragrafwkieliszku.pl/co-nowego-w-nowej-ustawie-winiarskiej/>

³⁰ Organizacja Rynku Wina w Polsce. 2022. Broszura. KOWR. Dostęp: <https://www.gov.pl/web/kowr/>

Mapa 1. Przestrzenne rozłożenie winnic w Polsce (IX 2024)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KOWR.

Wreszcie – co najistotniejsze z punktu widzenia niniejszego opracowania „Producent wina, który wyrabia wino lub moszcz winogronowy z winogron pozyskanych z upraw winorośli położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ma obowiązek wykorzystywać do wyrobu wina lub moszczu winogronowego wyłącznie winogrona pozyskane z upraw winorośli wpisanych do ewidencji winnic”³¹. Rolnik produkujący winogrona, nawet jeżeli nie wykorzystuje ich do produkcji wina we własnej winiarni, chcąc do podmiotu takim przerobem się trudniącego sprzedać wytworzone owoce, musi dokonać wpisu

---

³¹ Ibid.

do Ewidencji winnic. Na koniec września 2024 w ewidencji tej widniały 644 winnice. Przestrzenne rozłożenie winnic działających w Polsce zaprezentowano na mapie 1.

Liczba winnic oraz areał przeznaczony pod uprawę winorośli zwiększa się w Polsce dynamicznie z roku na rok, jednakże obawa przed nadwyżkami produkcji (które pojawiają się w zakresie produkcji wina już w chwili obecnej) powoduje, że na poziomie UE wprowadza się różnego rodzaju regulacje, które dotyczą warunków uprawy i sadzenia winnic, a które zmierzają do ograniczenia obszaru, na którym prowadzona jest nasada winorośli³². W Polsce tradycja prowadzenia plantacji winorośli i produkcji wina wciąż jeszcze jest bardzo młoda. Polscy winogrodnicy zdobywają ciągle doświadczenie w tym zakresie, wiele mogą się nauczyć podpatrując praktyki i rozwiązania wdrażane w zakresie produkcji winogron i winorośli w takich krajach jak Portugalia, Francja, czy Włochy.

Specyfika polskiego plantatora winorośli wynika z kilku podstawowych faktów:

- polskie plantacje winorośli w większości zostały założone w dwóch-trzech ostatnich dekadach,

---

³² Froń R. Przydomowe winnice jako sposób na dodatkowe dochody małych gospodarstw. Prawne aspekty uprawy winorośli i produkcji wina. Kraków 2022. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie.

- sukcesja (lub sprzedaż) winnic to wciąż jeszcze zjawisko stosunkowo rzadkie wśród polskich plantatorów winorośli,

- plantacje wciąż jeszcze relatywnie rzadko zakładane są przez rolników, a raczej przez pasjonatów, miłośników wina, przedsiębiorstwa – te grupy zwykle zakładają plantacje winorośli z myślą o przeznaczeniu wyprodukowanych owoców na produkcję wina we własnej winiarni³³, a pośrednio zwiększenie dzięki temu prestiżu swojej działalności, bądź swojej osoby³⁴.

Fotografia 1. Winnica w okolicach Funchal (Madera, Portugalia, lipiec

Źródło: archiwum prywatne autorki opracowania.

---

³³ Ibid.

³⁴ Bosak W. Opłacalność produkcji wina oraz możliwości rozwoju komercyjnego winiarstwa w Polsce. <https://www.winologia.pl/ekonomika.pdf>

W warunkach polskich zakładanie plantacji winorośli promuje się często w aspekcie zwiększania dochodowości gospodarstw rolnych – szczególnie tych najmniejszych. Co jednak ważne, założenie plantacji wymaga dość wysokich nakładów, które zwracać zaczną się dopiero po kilku latach prowadzenia produkcji.

Fotografia 2,3. Winnica Garlicki Lamus należąca do Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie (maj, 2024)

Źródło: archiwum prywatne autorki opracowania.

W niniejszym opracowaniu rozważania dot. dochodowości plantacji winorośli zostały ograniczone do sytuacji, gdy plantacja taka nadal jest prowadzona przez rolnika, co oznacza, że jeżeli zdecyduje się on na produkcję wina

(na bazie wyprodukowanych przez siebie owoców), to – pozostając rolnikiem – może go wyprodukować w ilości nie przekraczającej 100 hl (10 000 litrów) rocznie. Rolnik staje się wtedy tzw. drobnym producentem wina z upraw własnych (ale pozostając rolnikiem może wyprodukować go do 100 hl rocznie). Produkcja wina w większej ilości – do 1000 hl rocznie (średnia z trzech ostatnich lat) także daje możliwość, aby pozostać w grupie drobnych producentów wina z upraw własnych, ale producent wina nie może wtedy prowadzić działalności jako rolnik.

Fotografia 4. Winnica w okolicach Funchal (Madera, Portugalia, lipiec 2024)

Źródło: archiwum prywatne autorki opracowania.

Tabela 5. Opodatkowanie drobnych producentów wina z upraw własnych, w zależności od wielkości produkcji

Wyszczególnienie		Drobný producent wina z upraw własnych	
Status	Bez zakładania działalności gospodarczej	Rolnik	Prowadzenie działalności gospodarczej
Wielkość produkcji wina w hl/rok		Do 100 hl	Działalność gospodarcza Do 1000 hl
Podatek rolny		TAK	NIE
Opodatkowanie podatkiem dochodowym		Do 120.000 zł brak obowiązku płacenia podatku	Do 120.000 zł. 12% podatku Powyżej 120.000 zł. 32% podatku
Podatek liniowy		NIE (brak możliwości skorzystania)	TAK (jest możliwość wyboru tej formy podatku)
Koszty uzyskania przychodów		Brak możliwości zaliczenia w koszty uzyskania przychodów wartości produktów roślinnych pochodzących z upraw własnych. Jest możliwość zaliczenia w koszty wydatków związanych z produkcją wina takich jak np.: zakup urządzeń do obróbki winogron, butelek do wina, korków, nakrętek. Produkty rolne uzyskane w danym gospodarstwie produkującym równocześnie wino nie mogą być zaliczone jako koszt, ale środki produkcji typu: nawozy, środki ochrony roślin, paliwa, serwis i naprawa maszyn, zakup maszyn i innych drobnych materiałów wykorzystywanych do produkcji winogron już tak.	Jest możliwość zaliczenia w koszty uzyskania przychodów wartości produktów roślinnych pochodzących z upraw własnych. Jest możliwość zaliczenia w koszty wydatków związanych z produkcją wina takich jak np.: zakup urządzeń do obróbki winogron, butelek do wina, korków, nakrętek.
Ewidencja zdarzeń gospodarczych		Obowiązkowa ewidencja sprzedaży	Obowiązek prowadzenia PKPiR
Podatek VAT		Obowiązek rejestracji jako czynny płatnik podatku VAT, prowadzenia ewidencji VAT dla zakupu i sprzedaży, wysyłania co miesiąc deklaracji JPK VAT	Obowiązek rejestracji jako czynny płatnik podatku VAT, prowadzenia ewidencji VAT dla zakupu i sprzedaży, wysyłania co miesiąc deklaracji JPK VAT
Rejestracja sprzedaży		Rejestracja sprzedaży przy zastosowaniu kasy lub drukarki fiskalnej	Rejestracja sprzedaży przy zastosowaniu kasy lub drukarki fiskalnej
Podatek akcyzowy		TAK	TAK

Źródło: opracowanie własne na podstawie Froń R. Przydomowe winnice jako sposób na dodatkowe dochody małych gospodarstw. Prawne aspekty uprawy winorośli i produkcji wina. Kraków 2022. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie oraz Goluda-Suchodolska M. Działalność gospodarstwa a produkcja wina do 100hl z własnych upraw. 2023. <https://winiarskaksiegowa.pl/dzialalnosc-gospodarstwa-a-produkcja-wina-do-100hl-z-wlasnych-upraw/>

W tabeli 5 przedstawiono porównanie w zakresie obowiązków opłaty podatków przez drobnych producentów wina z upraw własnych, w zależności od wielkości produkcji wina.

Prezentowane w następnej części opracowania założenia dotyczą sytuacji, gdy rolnik rozważa produkcję winogron, które następnie będą przeznaczone na sprzedaż do podmiotu zajmującego się produkcją wina.

Uruchomienie w gospodarstwie rolnym działalności polegającej na produkcji winorośli nie jest zadaniem łatwym, na pewno jednak możliwym do zrealizowania – jak już wcześniej wspomniano we wrześniu 2024 ewidencja winnic obejmowała 644 plantacje winorośli, podczas gdy w roku 2022 funkcjonowało ich prawie 500. Liczba plantacji zwiększa się dynamicznie, pomimo relatywnie wysokich kosztów związanych z jej uruchomieniem i funkcjonowaniem. Ocena dochodowości plantacji winorośli wymaga przyjęcia pewnych założeń do prowadzonych szacunków³⁵. W kolejnej części opracowania przedstawiony został przykładowy kosztorys założenia 1 ha winnicy. Założenia w przykładzie są następujące³⁶:

- 1) działanie prowadzone w ramach gospodarstwa rolnego (szczególnie o małej powierzchni) nie będzie

---

³⁵ Zakładanie winnicy - jak założyć winnicę? - Szkoła Winiarstwa.
(szkolawiniarstwa.pl)

³⁶ <https://www.winologia.pl/ekonomika.pdf>

wymagało zatrudnienia nowych osób, wszystkie prace będą wykonywane przez rolnika i jego domowników, rodzinę i sympatyków pomysłu (przyjaciół),

Fotografia 5. Winnica w okolicach Chioggii (Włochy, sierpień 2024)

Źródło: archiwum prywatne autorki opracowania.

- 2) zakładamy, że produkcja wina (o ile rolnik zdecyduje się na nią w przyszłości) będzie prowadzona w formie drobnego producenta wina z upraw własnych, produkcja do 100 hl wina rocznie,
- 3) producent jest rolnikiem,
- 4) winnica o powierzchni 1 ha, rolnik wykorzystuje ziemię, którą posiada (nie musi jej dokupować),
- 5) przygotowanie gleby (obejmuje m.in. zabiegi agrotechniczne, nawożenia gleby, w tym zakup

nawozów, wapna i obornika) – koszt na poziomie około 8 000 zł/ha,

Fotografia 6. Winnica w okolicach Chioggii (Włochy, sierpień 2024)

Źródło: archiwum prywatne autorki opracowania.

- 6) na ha zaplanowano wysadzenie 4000 sadzonek – rozstaw między krzewami 1 m i 2,5 pomiędzy rzędami, co pozwala na prowadzenie uprawy zmechanizowanej, koszt jednej sadzonki to około 12 zł – co łącznie daje 48 000 zł,
- 7) sadzenie ręczne nie wymaga nakładów finansowych – można założyć, że wykorzystane zostaną nakłady pracy własnej rolnika i jego rodziny. Jest to jednak zabieg dość pracochłonny. Sadzenia maszynowe to koszt około 3 zł za sadzonkę, co przy 4000 sadzonek

daje kwotę 12 000 zł,; sadzonki winogron białych
i czerwonych,

Fotografia 7. Winnica w okolicach Funchal (Madera, Portugalia,
lipiec 2024)

Źródło: archiwum prywatne autorki opracowania.

- 8) zakup palików – tyczek podtrzymujących (około 4 000 sztuk, 2 zł sztuka) - 8 000 zł,
- 9) zakup słupków środkowych (około 720 słupków środkowych, 35,40 zł sztuka) – 25 488 zł,
- 10) zakup słupków końcowych (około 80 słupków końcowych, 60,91 zł sztuka) – 4 872,8 zł,
- 11) zakup drutu (około 20 000 m drutu, 0,30 zł za metr) – 6 000 zł,
- 12) kotwy i napinacze – około 5 275,2 zł,

- 13) zakup ciągnika – 80 000 zł, opryskiwacza – 20 000 zł, kosiarka – 10 000 (przyjęto, że nie muszą to być sprzęty nowej), skrzynki, sekatory – 4 000 zł.

Fotografia 8. Winnica w okolicach Chioggii (Włochy, sierpień 2024)

Źródło: archiwum prywatne autorki opracowania.

Łączne koszty posadzenia 1 ha winnicy to 117 636 (bez zakupu ziemi), a wyposażenia jej w maszyny do uprawy i zbioru – kolejne 114 000 zł. Łącznie daje to kwotę 231 636 zł / ha.

- 14) koszty działalności związanej z bieżącym utrzymaniem winnicy obejmujące: plewienie, opryski, nawożenie przyjęto umownie na poziomie 1 000 zł miesięcznie, czyli 12 000 zł rocznie (w przykładzie zakładamy wyłącznie pracę własną),

15) plon z ha na poziomie 9 ton winogron rocznie. Zakłada się, że na bardzo dobrej jakości wina obciążenie krzewu powinno wynosić nie więcej niż 2 - 2,5 kg/krzew, co daje 8-10 ton/ha. Trzeba jednak zaznaczyć, że z jednego krzewu można uzyskać nawet 4-6 kg owoców, jednak z punktu widzenia winiarza, potencjalnego odbiorcy, gorszej jakości.

16) cena kg owoców – 7 zł.

W tabeli 6 przedstawiono przykładową kalkulację w zakresie rzeczywistych kosztów, które ponieść powinien rolnik planujący założenie 1 ha winnicy. Kalkulacja opracowana została na okres 10 lat. Przyjęte wielkości należy traktować jako umowne, to jakie i w jakiej cenie sadzonki zakupi rolnik, fakt posiadania odpowiedniej parceli, bądź konieczność jej nabycia (odpowiednie nachylenie i nasłonecznienie działki), decyzja o wyborze nabywanego sprzętu (jego stan, wiek, stopień zużycia), bądź korzystanie z posiadanych, własnych urządzeń – to indywidualne decyzje rolnika. Ceny poszczególnych elementów wymienionych jako niezbędne na etapie zakładania winnicy oszacowano w oparciu o dane prezentowane na stronach podmiotów zajmujących się sprzedażą wyposażenia do winnic i winiarni³⁷.

---

³⁷ Np. <https://enopol.pl/>; <https://enomarket.pl/>;

Przedstawione kalkulacje wskazują, że przy założeniu, że w trzecim roku funkcjonowania winnica przyniesie plon, w ciągu 8 lat przychody ze sprzedaży winogron mogą sięgnąć kwoty 504 000 zł. Łączne koszty założenia i utrzymania winnicy przez 10 lat oszacowano na poziomie 351 636 zł. Kalkulacje prowadzone rok po roku wskazują, że od 8-ego roku funkcjonowania winnica zacznie przynosić realne dochody. Literatura wskazuje, że w przypadku uzupełnienia tej działalności o produkcję wina, zwrot poniesionych nakładów następuje po 10-12 latach działalności³⁸ (większe przychody generowane ze sprzedaży wina wymagają jednak zaangażowania dodatkowych nakładów niezbędnych do procesu produkcji wina).

---

³⁸ Bosak W., Wilczyński B. Wybrane aspekty zarządzania gospodarstwem winiarskim Skrypt dobrych praktyk. Rzeszów 2018. Wydawca KORAW Dorota Koczab na zlecenie Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia PRO CARPATHIA

Fotografia 9. Winnica w okolicach Chioggii (Włochy, sierpień 2024)

Źródło: archiwum prywatne autorki opracowania.

Przedstawione wyliczenia mają charakter umowny. Tak jak wcześniej wspomniano, rolnik może dysponować własnym sprzętem, który z powodzeniem może być wykorzystany do omawianej produkcji. Również wyposażenie winnicy (np. paliki, słupki) może być wykonane przez rolnika sposobem gospodarczym. Przeznaczenie pod uprawę winorośli obszaru mniejszego niż 1ha (np. 30-40 arów) może wpłynąć na decyzję o wprowadzeniu ręcznego sadzenia winorośli, zamiast maszynowego. Problemem, który może mieć niebagatelne znaczenie będzie możliwość sprzedaży wyprodukowanych owoców, podaż winogron w najbliższej okolicy, popyt na owoce, wysokość cen oferowanych przez potencjalnych nabywców. Wiele czynników w przyjętym modelu ma zatem charakter

zmienny i zależy od możliwości i pomysłu rolnika na ich wdrożenie w gospodarstwie.

Fotografia 10. Winnica w okolicach Funchal (Madera, Portugalia, lipiec 2024)

Źródło: archiwum prywatne autorki opracowania.

Tabela 6. Przykładowa kalkulacja rzeczywistych kosztów ponoszonych w związku z założeniem winnicy

Wyszczególnienie	Rok 1	Rok 2	Rok 3	Rok 4	Rok 5	Rok 6	Rok 7	Rok 8	Rok 9	Rok 10	Razem
zakup ziemi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
przygotowanie gleby	8 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8000
sadzonki	48 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	48000
sadzenie	12 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12000
uzbrojenie winnicy	49 636	0	0	0	0	0	0	0	0	0	49636
traktor sadowniczy	80 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	80000
opryskiwacz	20 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20000
kosiarka	10 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10000
skrzynki, sekatory	2 000	0	2 000	0	0	0	0	0	0	0	4000
roczne bieżące utrzymanie	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	120 000
rzeczywiste koszty ponoszone w kolejnych latach prowadzenia winnicy	241 636	12 000	14 000	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	351 636
Przychody	0	0	63 000	63 000	63 000	63 000	63 000	63 000	63 000	63 000	504 000

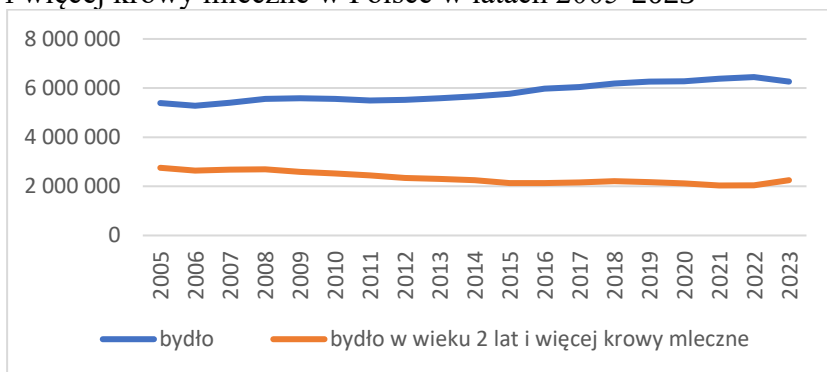
Źródło: opracowanie własne.

Na koniec uzupełnić należy przedstawione rozważania. W sytuacji, gdy rolnik nie produkuje wina (nawet w ilości mniejszej niż 100 hl), produkuje natomiast winogrona, mogą one być sprzedawane do drobnych producentów wina, lub odwracając sytuację – drobni producenci wina mogą legalnie dokupować surowiec do produkcji wina, po spełnieniu kilku warunków. W świetle obowiązujących od 2022 roku przepisów, drobny producent wina z upraw własnych może (produkując do 1000 hl wina rocznie – średnia dla trzech ostatnich lat) dokupić surowiec z upraw winorośli położonych na obszarze województwa, w którym jest zlokalizowane miejsce wyrobu wina, lub powiatów sąsiadujących z tym województwem, w ilości nie większej niż 50% wagowo wszystkich surowców pochodzących z upraw winorośli. Ten relatywnie nowy zapis pozwala produkować winogrona, które mogą być legalnie sprzedawane producentom wina. Produkcja winogron – bez produkcji wina – może wobec tego stać się realnym sposobem na dywersyfikację dochodów gospodarstw rolnych.

Dochodowość produkcji mleka typu A2

Pogłowie bydła w Polsce na koniec roku 2023 wynosiło 6 267,5 tys. sztuk, a pogłowie krów mlecznych 2 243,3 tys. sztuk. W przypadku pogłowia krów mlecznych w ostatnich latach, notowane są niewielkie spadki, produkcja bydła wykazuje natomiast przyrosty z roku na rok (wykres 1). Znaczący jest udział liczby krów mlecznych w Polsce w stosunku do liczby krów mlecznych w krajach UE-27 – od kilku lat wynosi on około 10%. Postęp hodowlany prowadzi do stałego wzrostu wydajności mlecznej – od wielu lat w Polsce notowany jest systematyczny wzrost skupu mleka – wartości przyrostu oscylują wokół 2% rocznie³⁹.

Wykres 1. Pogłowie bydła ogółem oraz bydła w wieku 2 lat i więcej krowy mleczne w Polsce w latach 2005-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

³⁹ Rynek 08/24. Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów. https://pfhb.pl/fileadmin/aktualnosci/2024/8/Raport_sierpień_2024.pdf

Produkcja mleka w Polsce cechuje się dużym zróżnicowaniem regionalnym. W części województw produkcja została znacząco ograniczona w ostatnich latach – szczególnie widoczne jest to na obszarze Polski południowo-wschodniej (województwa takie jak małopolskie, podkarpackie, świętokrzyskie), podczas gdy w innych regionach liczba gospodarstw mlecznych utrzymuje się stałym poziomie, zwiększa się natomiast skala produkcji realizowanej w poszczególnych gospodarstwach. Obserwowane są także zachodzące od wielu lat procesy koncentracji produkcji⁴⁰. Regiony północno-wschodniej i centralnej Polski to obszary, gdzie funkcjonują największe w kraju podmioty zajmujące się skupem i przetwórstwem mleka, wokół których w sposób naturalny skupiona jest znaczna część ich bazy surowcowej, czyli gospodarstw mlecznych. Zwiększanie liczby krów mlecznych oraz wydajności mlecznej na poziomie poszczególnych gospodarstw daje rolnikom możliwości odnoszenia określonych korzyści związanych ze skalą produkcji. Jednak nie jest to ścieżka, którą podążają wszyscy producenci.

Część z rolników decyduje się na produkcję surowca, który spełnia pewne warunki, cechuje się pewną pożądaną przez podmioty skupujące (i klientów) jakością. Jeszcze kilkanaście lat temu wskazywaną jako nową, możliwością podnoszenia

---

⁴⁰ <https://holstein.pl/rynek-mleka-stan-i-perspektywy-2/>

dochodowości gospodarstw mlecznych była produkcja mleka metodami ekologicznymi. Obecnie sytuacja producentów mleka jest silnie powiązana z sytuacją podmiotów zajmujących się przetwórstwem mleka. W roku 2016 przetwórstwem mleka ekologicznego zajmowało się 21 mleczarni⁴¹, w tym największe podmioty zajmujące się skupem i przetwórstwem mleka w Polsce (np. Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Piątnicy⁴²). Produkcję mleka ekologicznego cechuje regionalizacja, co przejawia się koncentracją produkcji mleka ekologicznego w wybranych częściach Polski. Pogłowie bydła mlecznego produkującego mleko ekologiczne w roku 2022 wynosiło 10 215 sztuk i zmniejszyło się w stosunku do 2021 o 1 928 sztuk (o 15,9%)⁴³. Biorąc jednak pod uwagę rosnące zainteresowanie mlekiem ekologicznym i produktami z niego wytworzonymi, ograniczoną bazę surowcową, rosnącą świadomość konsumentów w zakresie walorów produktów wytworzonych na bazie surowca

---

⁴¹ Bednarz, J., & Zuba-Ciszewska, M. (2018). Produkcja mleka ekologicznego w Polsce. Koncentracja czy rozproszenie?. Zeszyty Naukowe SGGW W Warszawie - Problemy Rolnictwa Światowego, 18(4), 112–121. <https://doi.org/10.22630/PRS.2018.18.4.102>

⁴² Czy produkcja mleka ekologicznego w Polsce jest opłacalna? https://lodr.konskowola.pl/www_m/index.php/doradztwo/ekologia/rolnictwo-ekologiczne/1782-czy-produkcja-mleka-ekologicznego-w-polsce-jest-oplacalna

⁴³ Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2021–2022. Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Warszawa 2023, www.ijhars.gov.pl.

ekologicznego⁴⁴, można zakładać, że w kolejnych latach wielkość popytu na, i produkcji mleka ekologicznego będą wzrastać.

Nowym i dla wielu osób wciąż jeszcze mało (lub w ogóle) nie znanym kierunkiem w produkcji mleka w Polsce jest produkcja mleka A2 (zwanego też mlekiem A2A2, pramlekiem A2).

Beta-kazeina to główny składnik białkowy mleka krowiego. Może ona występować w 12 wariantach, ale to wersja A2 uważana jest za najstarszą, od której wywodzą się inne. W mleku A2 występuje konkretny rodzaj białka: beta-kazeina tylko w wersji A2. Aby określić jaką wersję kazeiny zawiera mleko, należy przeprowadzić tzw. genotypowanie krów, czyli badanie genetyczne. Jest to niezbędne działanie w przypadku produkcji mleka A2 i przetworów z niego. Odpowiednie zabiegi związane z genotypowaniem stada pozwalają na zmianę częstości występowania genu β -kazeiny A2A2 wśród zwierząt utrzymywanych przez rolnika. Systematyczny wybór buhajów homozygotycznych, które cechują się wariantem A2A2 pozwala na samodzielne działania zmierzające do tego, by stado stało się homozygotyczne⁴⁵. Mleko A2 może być produkowane tylko

---

⁴⁴ Czy produkcja mleka ekologicznego w Polsce jest opłacalna? https://lodr.konskowola.pl/www_m/index.php/doradztwo/ekologia/rolnictwo-ekologiczne/1782-czy-produkcja-mleka-ekologicznego-w-polsce-jest-oplacalna

⁴⁵ Czekalska M. Czy mleko A2 znajdzie uznanie u polskich konsumentów? Przewodnik hodowcy, nr 3/2019. <https://www.wchirz.pl/images/kazeina.pdf>

przez krowy o tzw. „czystym genotypie”, posiadające w DNA dwie kopie genu A2 od matki i od ojca. Zbadanie DNA jednej sztuki to obecnie koszt od 49 do 150 zł netto^{46, 47}. Badanie polega na pobraniu wymazu z ucha zwierzęcia (jest bezbolesne). Gentypowanie nie tylko krów mlecznych i jałówek, ale także buhajów pozwala na szybsze osiągnięcie efektów (dążenie do stada składającego się tylko z krów mlecznych produkujących mleko w pożądanym typie).

W procesie produkcji zachowanie surowca w wersji A2 wymaga zastosowania odrębnych maszyn i urządzeń wykorzystywanych do pozyskiwania i przechowywania mleka⁴⁸ (krowy muszą być dojone przy wykorzystaniu oddzielnych urządzeń, mleko musi trafiać do osobnych zbiorników, potrzebne są także osobne urządzenia transportowe). Mleko to nie może być także na etapie przetwarzania mieszane (w jakiegokolwiek proporcji) z mlekiem o innej wersji beta-kazeiny. W praktyce oznacza to konieczność zapewnienia osobnej infrastruktury dla potrzeb produkcji mleka A2 w przypadku jeżeli w danym gospodarstwie prowadzona jest produkcja mleka także w innych wersjach (typach). Niezależnie od przyjętego wariantu,

---

⁴⁶ <https://a2a2.pfhb.pl/regulamin/>

⁴⁷ <https://www.piwet.pulawy.pl/cennik>

⁴⁸ Mleko A2- powrót do źródeł. <https://www.cdr.gov.pl/aktualnosci-instytucje/4503-mleko-a2-powrot-do-zrodel>

genotypowanie zwierząt jest zabiegiem niezbędnym w momencie włączania krowy mlecznej do stada produkcyjnego, a sam proces budowania stada o odpowiednim genotypie jest długi i wymaga konsekwencji prowadzonych działań. Konieczność dostosowania infrastruktury do wymagań produkcji mleka A2 ogranicza chęci i możliwości rolników w tym zakresie.

Korzyści ze spożywania mleka typu A2 jest wiele, a wśród najważniejszych wymienia się⁴⁹:

- zmniejszoną alergienność mleka i jego przetworów,
- mleko to jest łatwiej przyswajalne przez organizm w porównaniu do innych rodzajów mleka,
- mleko to w swojej strukturze jest podobne do mleka kobiecego, ale także mleka koziego, owczego i bawolego,
- wybrane doniesienia literatury wskazują na związek pomiędzy spożyciem mleka, a liczbą osób, u których notuje się zaburzenia rozwojowe związane z autyzmem, i to właśnie mleko A2 proponowane jest jako surowiec dla tych osób właściwy, bowiem „unikanie peptydów opioidowych zawartych w produktach mlecznych u dzieci z autyzmem skutkuje poprawą ich stanu emocjonalnego, zwiększoną łatwością budowania

---

⁴⁹ Nowatorskie mleko w wariantcie A2 – szansa na większe zyski dla hodowców bydła i producentów mleka. <https://a2a2.pfhb.pl/artykuly/nawatorskie-mleko-w-wariantcie-a2-szansa-na-wieksze-zyski-dla-hodowcow-bydla-i-producentow-mleka/>

relacji społecznych”⁵⁰, zagadnienie to jest jednak nadal zgłębiane i badane.

Produkcja i sprzedaż mleka typu A2 i przetworów z niego jest już dość dobrze rozwinięta w wybranych krajach, w tym także w Europie. Produkty tego typu są obecne w takich państwach jak: Nowa Zelandia, Australia, Stany Zjednoczone, Kanada, Indie, Japonia, Chiny, Wielka Brytania, Holandia, Niemcy, czy Hiszpania⁵¹.

Do niewątpliwych zalet produkcji mleka w wersji A2 należy możliwość uzyskiwania za niego wyższej ceny rynkowej, na co wskazują doświadczenia producentów mleka z wymienionych wcześniej krajów, ale także pojedynczych gospodarstw, czy podmiotów w Polsce, które już teraz oferują na sprzedaż mleko A2. Dzięki temu, że produkty wytworzone z mleka A2 mają wyższe ceny, niż produkty z mleka od krów nie poddanych genotypowaniu, rolnik – właściciel gospodarstwa uzyskuje realną szansę na zwiększenie dochodowości posiadanego gospodarstwa mlecznego.

Niestety, proces kompleksowej restrukturyzacji stada jest czaso- i kosztochłonny, co rzutuje na opłacalność planowanej produkcji. Ponadto w chwili obecnej brak jest w Polsce

---

⁵⁰ Radkowska I. 2020. Identyfikacja i właściwości prozdrowotne mleka zawierającego β -kazeinę typu A2. *Rocz. Nauk. Zoot.*, T. 47, z. 2 (2020) 165–177

⁵¹ Mleko na dobry start. <https://a2a2.pfhhb.pl>

podmiotów, które zajmowałyby się przetwórstwem mleka A2, dysponując infrastrukturą niezbędną do oddzielenia mleka w tym typie w trakcie przerobu od mleka w innych typach. W praktyce problem ten będzie nadal nierozwiązany tak długo, jak długo produkcja surowca w wersji A2 nie będzie realizowana na takim poziomie, który zapewni podmiotom (podmiotowi) przetwórczym opłacalność inwestycji w osobną infrastrukturę. To z kolei zależy od tego, jakich produktów będzie poszukiwał konsument, jak dobrze będzie wyedukowany, czy będzie świadom korzyści jakie niesie ze sobą spożywanie mleka w tym konkretnym typie.

Jedną z możliwości jaką wskazuje się jako potencjalnie możliwą do wykorzystania jest prowadzenie przetwórstwa mleka A2 w kilku spółdzielniach zaliczanych do grupy podmiotów małych lub średnich. W opinii specjalistów z branży mleczarskiej małe mleczarnie powinny „(...) poszukiwać własnych nisz, po to, aby unikać konkurencji z największymi graczami na polskim rynku mleka jaki są: Grupa Polmlek, SM Mlekovita czy SM Mlekoop”⁵². Być może to właśnie przetwórstwo mleka

---

⁵² Marciniak W. Trwa konsolidacja na rynku mleczarskim. Ile spółdzielni mleczarskich przetrwa najbliższą dekadę? [ANALIZA]
<https://www.wiadomoscihandlowe.pl/przemysl-i-produkcja/trwa-konsolidacja-na-rynku-mleczarskim-ile-spoldzielni-mleczarskich-przetrwa-najblizsza-dekada-analiza-2518598>

A2 będzie taką niszą, a przez to szansą dla rolników na zwiększenie dochodowości produkcji mleka.

Obecnie w Polsce można już znaleźć oferty sprzedaży produktów wytworzonych na bazie surowca w typie A2, jest to nie tylko mleko przeznaczone do spożycia, ale także przetwory przygotowane na jego bazie:

1) Juchowo Farm - gospodarstwo biodynamiczne na Pomorzu Zachodnim⁵³,

Fot. 11. Mleko oferowane przez Juchowo Farm

Mleko pełnotłuste A2 BIO
1 ltr - zalecamy kupno
wkładu chłodniczego

★★★★★ • Recenzje (0)

Cena za szt.:

9,50 PLN

Mleko krowie, pełne, nienormalizowane, pasteryzowane, zawartość tłuszczu > 3,5 %.
Mleko pochodzi od krów o genotypie A2 z własnego stada biodynamicznego i zawiera
beta kazeinę-A2, dzięki czemu jest przyjazniejsze dla układu trawiennego.

Źródło: <https://www.sklep.juchowo.org/>

---

⁵³ <https://www.sklep.juchowo.org/>

Fot. 12. Mleko A2 wytwarzane w Juchowo Farm, oferowane komercyjnie na sprzedaż

Źródło: <https://mynarum.com/pramleko-a2--ekologiczne-mleko-a2,76,401.html>

2) Zagroda Szczęśliwych Zwierząt Sp. z o.o., Sp. k – oferuje świeże niepasteryzowane mleko A2A2, a także przetwory z niego⁵⁴,

3) Gospodarstwo Pokaniewo Złote Jabłko⁵⁵,

---

⁵⁴ <https://zagrodabialei.pl/mleko-a2a2/>

⁵⁵ <https://pokaniewo.pl/pl/o-nas>

Fot. 13. Mleko i przetwory (sery) oferowane przez Gospodarstwo Pokaniewo Żółte Jabłko

Źródło: <https://pokaniewo.pl/pl/nasze-mleko>

4) Grupa Eko Osieck to grupa stworzona przez rolników z terenu gminy Osieck⁵⁶,

---

⁵⁶ <https://www.ekoosieck.pl/>

Fot. 14. Mleko oferowane przez Grupę Eko Osieck

Price : **39,90 zł**

1 **DO KOSZYKA**

Buy Now

Opis	Informacje Dodatkowe	Opinie (0)
Oferujemy Mleko (z betakazainą A2/A2 na zamówienie) w formie wysyłki. Wysyłamy mleko dwa dni w tygodniu w wtorki i środy od 1. Października do 30 kwietnia Możliwość wysyłki w formie abonamentowej cyklicznie .		

Źródło: <https://www.ekoosieck.pl/>

Ceny mleka A2 oferowane przez polskich wytwórców tego surowca (przedstawionych we wcześniejszych fragmentach opracowania) oscylują w przedziale od 8 do 9,50 zł za litr. Jest to jednak sprzedaż dokonywana najczęściej przez rolnika bezpośrednio do konsumenta (w formie sprzedaży bezpośredniej lub Rolniczego Handlu Detalicznego). Dla porównania można dodać, iż litr mleka sprzedawanego przez rolników bezpośrednio do konsumenta kosztuje od 4 do 8 zł (uzyskanie ceny na poziomie

8 zł za litr wiąże się zwykle z dodatkową usługą świadczoną przez rolnika, polegającą na dostarczeniu mleko bezpośrednio do domu konsumenta, w Polsce można znaleźć przykłady farm świadczących tego typu usługi).

Wprowadzenie na rynek mleka A2 (i przetworów z niego) to proces czasochłonny i trudny dla wszystkich interesariuszy tego zagadnienia (rolników – producentów, przetwórców-odbiorców surowca odpowiedzialnych za jego dostarczenie na rynek oraz konsumentów). Innowacyjne produkty potrzebują czasu, aby znaleźć grono zainteresowanych nim klientów, czasu, który spożytkowany powinien być także na badanie popytu, edukację i marketing produktów A2. Podsumowując rozważania na temat mleka A2 należy stwierdzić, że jest to przyszłościowy kierunek w produkcji mleka. Konsumenty poszukują obecnie produktów, których charakterystyki będą miały korzystny wpływ na ich zdrowie i kondycję. Mleko A2 wydaje się dobrze odpowiadać na to zapotrzebowanie.

Podsumowanie

Dochodowość gospodarstw rolnych jest pojęciem względnym. Dochody osiąmane przez jednego rolnika są według niego zadawalające i wystarczające do zaspokojenia jego potrzeb, podczas gdy inny rolnik gospodarujący na podobnym areale, realizujący podobny kierunek produkcji wskazać może, że osiąmane efekty nie są dla niego satysfakcjonujące.

Wśród czynników ograniczających rozwój gospodarstw rolnych (a więc także wpływających na wysokość dochodów uzyskiwanych przez gospodarstwa rolne) rolnicy wskazywali w 2023 roku najczęściej zbyt niskie ceny zbytu, zbyt wysokie koszty produkcji, a na kolejnych miejscach znalazły się takie zmienne jak: niekorzystne warunki atmosferyczne, brak środków finansowych oraz niepewność ich ogólnej sytuacji. Z kolei wśród czynników sprzyjających rozwojowi gospodarstw rolnych najczęściej wskazywane były takie zmienne jak: możliwość korzystania ze wsparcia unijnego, kredyty preferencyjne, korzystne ceny uzyskiwane za sprzedawane produkty oraz możliwość korzystania z umów kontraktacyjnych. Co ciekawe aż 46,9% kierujących gospodarstwami rolnymi wskazało, że nie

wystąpiły żadne czynniki, które sprzyjałyby rozwojowi gospodarstw, które prowadzą⁵⁷.

Problematyka zwiększania dochodowości gospodarstw rolnych jest cały czas aktualna. Wprowadzanie nowych kierunków produkcji, bądź dywersyfikacja dotychczas podejmowanych to wybrane propozycje w zakresie zwiększania tej kategorii. Właściciele gospodarstw rolnych nie są zadowoleni z wysokości generowanych dochodów, o czym świadczą m.in. wyniki badań gromadzonych przez GUS⁵⁸. Opracowania (kalkulacje rolnicze) publikowane przez wybrane Ośrodki Doradztwa Rolniczego także wskazują na problemy z opłacalnością produkcji rolniczej.

Przedstawione w opracowaniu przykłady nowych (bądź relatywnie nowych) kierunków produkcji są pewnymi propozycjami. Możliwość wdrożenia ich do praktyki gospodarstwa rolnego zależna jest od charakterystyk gospodarstwa i prowadzącej go (zarządzającej nim) osoby.

---

⁵⁷ Koniunktura w gospodarstwach rolnych w II półroczu 2023 r.. GUS. Informacje Sygnalne.

https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5507/10/23/1/koniunktura_w_gospodarstwach_rolnych_w_ii_polroczu_2023_r..pdf

⁵⁸ Ibid.

Źródła

- Bank Danych Lokalnych. GUS.
- Bednarz, J., & Zuba-Ciszewska, M. (2018). Produkcja mleka ekologicznego w Polsce. Koncentracja czy rozproszenie?. Zeszyty Naukowe SGGW W Warszawie - Problemy Rolnictwa Światowego, 18(4), 112–121. <https://doi.org/10.22630/PRS.2018.18.4.102>
- Bosak W. Opłacalność produkcji wina oraz możliwości rozwoju komercyjnego winiarstwa w Polsce. <https://www.winologia.pl/ekonomika.pdf>
- Bosak W., Wilczyński B. Wybrane aspekty zarządzania gospodarstwem winiarskim Skrypt dobrych praktyk. Rzeszów 2018. Wydawca KORAW Dorota Koczub na zlecenie Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia PRO CARPATHIA
- Czekańska M. Czy mleko A2 znajdzie uznanie u polskich konsumentów? Przewodnik hodowcy, nr 3/2019. <https://www.wchirz.pl/images/kazeina.pdf>
- Czy produkcja mleka ekologicznego w Polsce jest opłacalna? https://lodr.konskowola.pl/www_m/index.php/doradztwo/ekologia/rolnictwo-ekologiczne/1782-czy-produkcja-mleka-ekologicznego-w-polsce-jest-oplacalna

- Czyżewski A., Kryszak Ł. Sytuacja dochodowa gospodarstw rolniczych w krajach UE-15 i w Polsce w latach 2007-2013 w świetle statystyki FADN. Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie Problemy Rolnictwa Światowego tom 15 (XXX), zeszyt 1, 2015: 21–32
- Froń R. Co nowego w nowej ustawie winiarskiej? 2021. <https://paragrafwkieliszku.pl/co-nowego-w-nowej-ustawie-winiarskiej/>
- Froń R. Przydomowe winnice jako sposób na dodatkowe dochody małych gospodarstw. Prawne aspekty uprawy winorośli i produkcji wina. Kraków 2022. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie
- Goluda-Suchodolska M. Działalność gospodarcza a produkcja wina do 100hl z własnych upraw. 2023. <https://winiarskaksiegowa.pl/dzielalnosc-gospodarcza-a-produkcja-wina-do-100hl-z-wlasnych-upraw/>
- Kania J., Musiał W. (2018). Istota kreacji wartości dodanej w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Problemy Rolnictwa Światowego, 18(2), 117–129; DOI: 10.22630/PRS.2018.18.2.39
- Kata R., Wosiek M. Skala i determinanty zmienności dochodów gospodarstw rolniczych w Polsce. OPTIMUM.

ECONOMIC STUDIES NR 4 (114) 2023.

https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/16030/1/Optimum_4_2023_R_Kata_M_Wosiek_Skala_i_determinanty_zmiennosci_dochodow.pdf

- Koniunktura w gospodarstwach rolnych w II półroczu 2023 r.. GUS. Informacje Sygnalne. https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5507/10/23/1/koniunktura_w_gospodarstwach_rolnych_w_ii_polroczu_2023_r..pdf
- Kordowska M., Baranowski M., Pisarek J., Ziemacki Z., Wawer R., Czech T. 2023. ROLNICTWO 4.0 Identyfikacja trendów technologicznych. Publikacja wydana przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, https://www.ksowplus.pl/files/Innowacje/Rolnictwo_4.0.pdf
- Marciniak W. Trwa konsolidacja na rynku mleczarskim. Ile spółdzielni mleczarskich przetrwa najbliższą dekadę? [ANALIZA] <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/przemysl-i-produkcji/trwa-konsolidacja-na-ryнку-mleczarskim-ile-spoldzielni-mleczarskich-przetrwa-najblizsza-dekade-analiza-2518598>
- Mleko A2- powrót do źródeł. <https://www.cdr.gov.pl/aktualnosci-instytucje/4503-mleko-a2-powrot-do-zrodel>
- Mleko na dobry start. <https://a2a2.pfhub.pl>

- Nowatorskie mleko w wariacie A2 – szansa na większe zyski dla hodowców bydła i producentów mleka. <https://a2a2.pfhb.pl/artykuly/nowatorskie-mleko-w-wariacie-a2-szansa-na-wieksze-zyski-dla-hodowcow-bydla-i-producentow-mleka/>
- Organizacja Rynku Wina w Polsce. 2022. Broszura. KOWR. Dostęp: <https://www.gov.pl/web/kowr/>
- Radkowska I. 2020. Identyfikacja i właściwości prozdrowotne mleka zawierającego β -kazeinę typu A2. Rocz. Nauk. Zoot., T. 47, z. 2 (2020) 165–177
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2021–2022. Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Warszawa 2023, www.ijhars.gov.pl.
- Rynek 08/24. Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów. https://pfhb.pl/fileadmin/aktualnosci/2024/8/Raport_sierpień_2024.pdf
- Skarżyńska A., Bocian M., Szajner P., Nieć D. 2017. Potencjalne kierunki produkcji w gospodarstwach zaprzestających chowu trzody chlewnej ze względu na zagrożenie afrykańskim pomorem świń (ASF). Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Państwowy Instytut Badawczy.

https://www.dodr.pl/sites/default/files/paragraph.attachments.field_attachments/2022-08/broszura_mririw_asf.pdf

- Skudlarski J. 2022. Farmy wertykalne - alternatywny sposób uprawy. Czy się opłaca?
https://www.sadyogrody.pl/warzywa/102/pionowe_uprawy_coraz_popularniejsze_jak_dzialaja_farmy_wertykalne,32218.html
- Tołczyk P. 2023. Rolnictwo węglowe. Nowa droga ku zrównoważonemu rozwojowi. PODR, Lubią. www.gov.pl
- Wojewodzik T., Czekaj M., Parzonko A., Wynagrodzenie pracy własnej i pracy najemnej w towarowych gospodarstwach mlecznych – studium Polski. 2024. https://sup-rim.pl/images/pdf/URK_TW.pdf
- Wyniki Standardowe 2022 uzyskane przez gospodarstwa rolne osób fizycznych uczestniczących w Polskim FADN Część I. Wyniki Standardowe. Warszawa 2024. https://fadn.pl/wp-content/uploads/2024/06/Wyniki_ind_cz1_2022.pdf
- Wyniki Standardowe Polskiego FADN w skrócie za lata 2018-2022, <https://fadn.pl/>
- Ustawa z dnia 2 grudnia 2021 r. o wyrobach winiarskich, Dz.U.2023.550 t.j.

- Zakładanie winnicy - jak założyć winnicę? - Szkoła Winiarstwa. (szkolawiniarstwa.pl)

Strony internetowe:

- <https://a2a2.pfhb.pl/regulamin/>
- <https://edufin.pl/jak-obliczyc-dochod-rodzinnego-gospodarstwa-rolnego/>
- <https://enomarket.pl/>
- <https://enopol.pl/>
- <https://holstein.pl/rynek-mleka-stand-i-perspektywy-2/>
- <https://pokaniewo.pl/pl/o-nas>
- <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4476,pojecie.html>
- <https://www.biznes.gov.pl>
- <https://www.ekoosieck.pl/>
- <https://www.gov.pl/web/kowr/>
- <https://www.piwet.pulawy.pl/cennik>
- <https://www.sklep.juchowo.org/>
- <https://www.winologia.pl/ekonomika.pdf>
- <https://zagrodabialegi.pl/mleko-a2a2/>

Nr ISBN 978-83-66818-26-2

**Opolski Ośrodek
Doradztwa Rolniczego**

ul. Główna 1, 49-330 Łosiów
tel.: 77 443 71 00
sekretariat@oodr.pl